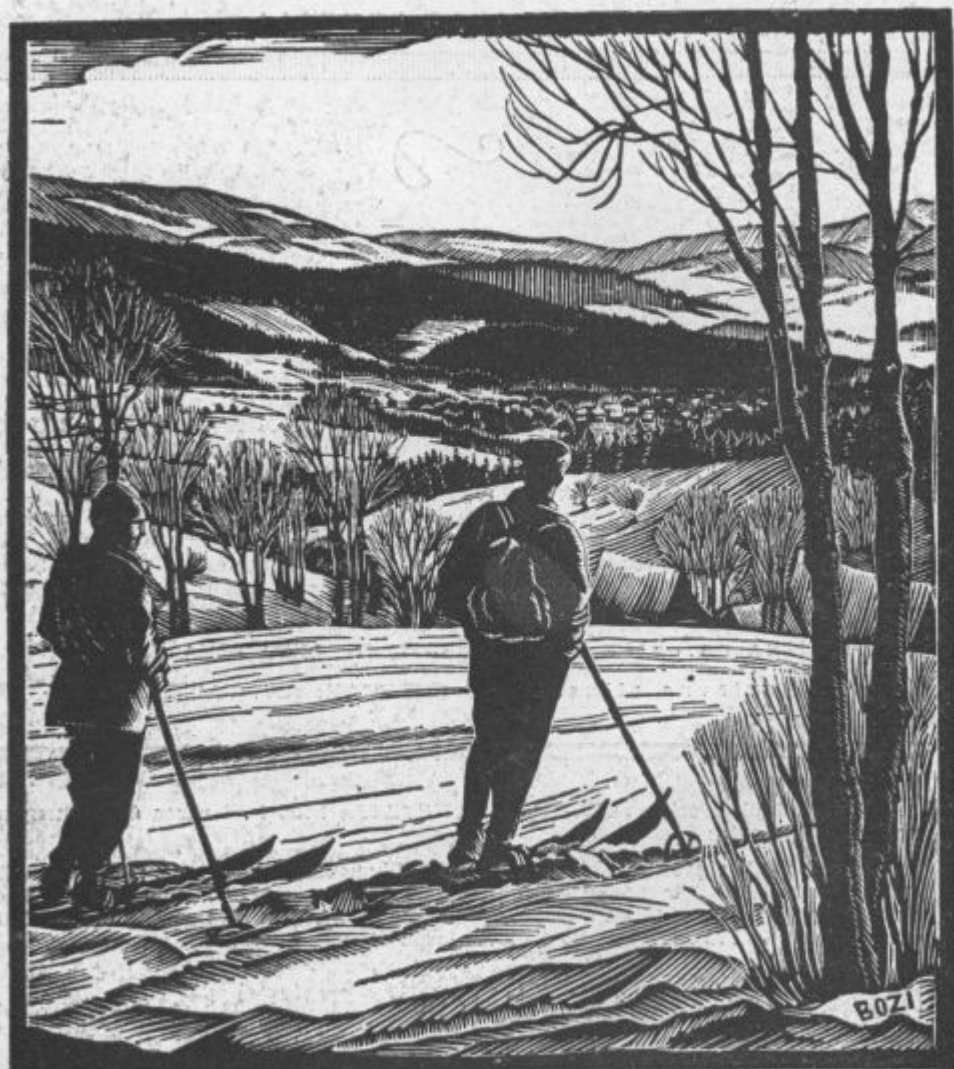

ŽIVLJENJE IN SVET

19 **LJUBLJANA** **35**

ŠTEV. 7.

10. februarja

KNJIGA 17.

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovan tedenski obzornik

Izhaja ob nedeljah ter stane na leto (dve knjigi) 50 Din, za pol leta (ena knjiga) 40 Din, za četrt leta 20 Din, mesečno 8 Din. Posamezni zvezki se dobivajo po 2 Din.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA: četrtletno 5 ur, polletno 16 ur, celoletno 30 ur. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šilling. AMERIKA IN OSTALO INOZEMSTVO letno 1½ dolarja.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA v Ljubljani, Anaftjeva ulica 5
TELEFON št. 3122, 3123, 3124, 3125, 3126. ŠT. HISNEGA TELEFONA 905

UREDNIŠTVO NACELNO NE VRACA ROKOPISOV

UREDNIK IVAN PODRZAJ

2

VSEBINA ŠT. 7:

ZAKAJ SE STARAMO? (Samo v reagenčni cevi je življenje večno - Po razpravi dr. E. H. Grafa - kk) — Sven Hedln - pt: ALEKSANDER VELIKI — Dr. Anton Debeljak: PO SINJI ADRIJI (7) — Jean Perrigault - nj: MED ZADNJIMI KRALJI MALIKOVCEV (1) — Ludvik Mrzel: ZGODBA O FLORJANU SAPOTNIKU (1) — NAŠ JEZIK (I. Koštiál: »Legat«) — Essad beg: ZAROTA ZOPER SVET (7) I. Koštiál: VINETA — RENÉ GOUZI (D) — STIKI MED NEOMIKANIMI LJUDSTVI (k) — VELIKO TELO, MAJHNI MOZGANI — IZ LITERARNEGA SVETA (Tartarin iz Taraskona na platnu - A. D. — Iz Poljske - S. B.) — TEHNIČNI OBZORNIK (Umetno rezanje - tma — Električni vratar - tma) — CLOVEK IN DOM (Svetlobna kultura, stanovanjska kultura - tma) — ZANIMIVOSTI — SAH — ZA BISTRE GLAVE — Na platnicah: KAKO SE SELJO IN SPREMINJA TO ANEKDOTE — HUMOR — ANEKDOTE

Slika na ovitku: B. ZIMMERMANN: LEPA ZIMA (lesorez)

Naslovna slika: HINKO SMREKAR: »SV. VALENTIN«

V prihodnjih zvezkih »ŽIVLJENJA IN SVETA« bodo izšli razen že naznanjenih naslednji prispevki:

Izmed člankov prof. I. Koštiála: Kaj piše Blumenbach o Slovencih — Srbski Rossegger — Nušić in Obrenovići — O peharju in panju — Med Retoromani na Tirolskem in v Furlaniji — L. M. Škerjanc: Čudovito življenje in delo glasbenega velikana G. F. Händla — Ivo Lapajne: Po sledovih ledne dobe — Svetlikanje morja I. dr.

2

IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR - TISKA NARODNA TISKARNA
V LJUBLJANI — NJEN PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 7.

V LJUBLJANI, 10. FEBRUARJA 1935

KNJIGA 17.

SVETI VALENTIN
ima ključ do korenin

Debel je led, ne more odpret'.
Čaka Matije, da led razbije.

Slika in besedilo H. SMREKARJA

ZAKAJ SE STARAMO?

SAMO V REAGENČNI CEVI JE ŽIVLJENJE VEČNO

Vprašanje po vzrokih staranja je skoraj isto kakor po vzrokih smrti. Biološki smisel smrti je vendar znan: prihajajoča pokolenja potrebujejo prostora in življenjskih možnosti, zato morajo organizmi neprestano umirati. Če bi bili nesmrtni, bi se svet kmalu preobljubil in nehal razmnoževati, potem pa bi se bitja ne mogla razvijati višje in lahko rečemo, da bi brez smrti življenje ne bilo tako mnogovrstno.

Smrt je tedaj biološki smoter vsakega individua, staranje pa je pot do nje. S tega zrišča je videti naravnost predrzno, da skušajo ljudje z zelo problematičnimi »pomlajevalnimi«¹ poskusi staranje po možnosti onemogočiti.

Biologi vseh časov so se bavili s problemom staranja. Med živečimi je bil duhoviti Woltereck, ki se je poskusil v tem pogledu z novo mislijo. Govori o »dejanjih ali trpnih protivnih činiteljih«, ki povzročajo starost, in jih imenuje v nasprotju z impulzi »repulze«. Uvaja torej posebne ovire, ki učinkujejo na telesno zmogljivost. Seveda je ta ideja povsem nedokazana in nas tudi drugače ne vodi posebno daleč. Prav tako malo smo pridobili, če govorimo o »možganski smrti«² ali »preosnovni smrti«³ kot splošno veljavni vrsti smrti. V prvem primeru bi se morali takoj vprašati, zakaj se starajo pri možganski smrti in umirajo baš živčne stanice. Same teorije nas ne povedejo nikamor, poskusiti moramo z eksperimenti.

Nekaj vemo zagotovo: vzroki staranja se morajo izžljevati v poedinih stanicah, kajti te postajajo čedalje manj zmogljive, da trpi zavoljo tega ves organizem.

Že veliki biolog Avgust Weismann je izrazil naziranje, da tičijo pravi vzroki staranja stanic v njihovem »specialistovstvu«. Poedine stanice so postale v organizmu »strokovni delavci«, žlezne stanice, črevesne stanice, živčne stanice itd. Vemo pa samo, da specializirane stanice odmirajo in nimamo dokaza v rokah, da morajo odmirati zavoljo svoje visoko razvite delitve dela.

Tu se pričenjajo eksperimenti, ki naj pokažejo, da-li morejo biti poedine stanice nesmrtni. Že pred dvajsetimi leti je Carrel izrezaval dele iz srca piščeta in jih gojil izven organizma v steklenih

posodicah. Ti deli živijo še danes, čeprav umirajo kokoši že po 7—10 letih naravne smrti. Nimamo vzroka za trditev, da bi ne mogli živeti vso večnost, kajti ostali so mladi.

Ta izsledek je za naše vprašanje seveda izredno važen. Kaže nam, da more mlad, a za specialne naloge že odločen stanični material živeti brezmejno dalje, če ga gojimo izven organizma. Rase in se množi, a se ne stara.

Sedaj bi radi videli, da-li more tako živeti tudi dogotovljena, izdiferencirana stanica. Če bi ta poskus uspel, bi nam dokazoval, da je starost pojav, ki se da obrniti. Če se ne da obrniti, so vsi pomlajevalni poskusi seveda odveč. Toda odločitev o tem problemu je zelo težavna in tako ima zoolog Hämmerling prav, če trdi, da za sedaj še nimamo potrditve pomlajevalne podmene. Postavlja pa vprašanje: Ali se stanica stara, ker se ne deli več, ker se stara? Tudi za to še nimamo nedvoumnega odgovora.

Toda s temi skopimi izsledki, s katerimi se trudijo učenjaki vsega sveta že desetletja, ni naše znanje o bistvu staranja še nič zaključeno. Tu ima veliko vlogo zlasti sijajna Weismannova misel o »neumrljivosti klične živi«⁴ (klične protoplazme).

Klične stanice, vedno nediferencirane stanice telesa, so namreč nesmrtni, telo s svojimi diferenciranimi stanicami pa umira. In dalje je Weismann tudi trdil, da so enostanična bitja neumrljiva ter se ob oploditvah, ki se primerjajo tudi med njimi, znova pomladijo. Prvi del Weismannove podmene je moderna biologija potrdila. Američan Woodruff je ohranil enostanično poskusno bitje preko tisočev pokolenj živo, namreč v njegovem »potomstvu«, ki se je delilo dalje. Podmeno, da je oploditev pomlajevalni činitelj, pa so morali zavrniti. Prof. Hartmann je vzgojil s samo delitvijo brez oploditve v 17 letih 6000 pokolenj iz enostanične, dvospolne alge, ki se množi lahko z delitvijo ali oploditvijo. Navzlic temu pa niso kulture pokazale nobenega starostnega pojava. Hartmann je napravil še en zanimiv poskus. Dejal si je: če kakšen individuum rase, se diferencira in pričinja starati. Torej je možno napraviti individuum nesmrten, če mu ne damo rasti. Vzel je najpreprostejše bitje, enostanično ame-

bo, in ji med rastjo odrezaval majhne kose, tako da ni nikoli prekoračila določene velikosti. Ostala je zares nesmrtna. A tudi ta poskus ne dokazuje mnogo, ostane nam še vedno vprašanje, zakaj se odrasla stanica stara.

Spoznali smo dve vrsti nesmrtnih stanic: enostanične in mladostne stanice izven telesa. Obstoji pa še tretja vrsta, ki jo proučujemo najbolj pri domačem, sladkovodnem polipu. Hranimo ga tako, da se ne more razmnoževati niti spolno niti nespolno. Obnavlja se potem s pomočjo nediferenciranih stanic, ki jih njegovo telo vedno vsebuje, s tem, da

nadomešča ž njimi odmrle, izdiferencirane stanice. A tudi tu ne dobimo pojasnila, zakaj te specializirane stanice umirajo.

Videti je torej le, kakor da so sposobne neumrljivosti samo mladostne in ključne stanice, dočim so specializirane obsojene na smrt. To bi obenem pomenilo, da je staranje pojav, ki ga ne moremo preprečiti z nobenimi pomlajevalnimi metodami. A pravega dokaza za takšne trditve tudi nimamo. (Prim. tudi »Neumrljive stanice« v prvem zvezku tekoče knjige.)

Po razpravi dr. E. H. Grafa-klk

A L E K S A N D E R V E L I K I

V juliju leta 325. pr. Kr. je plul Aleksander Veliki, kralj Makedonije, z mornarico novo zgrajenih ladij navzdol po Indusu ter je pristal v mestu Pattali, tam, kjer sta se ločila deltina rokava reke. Kraj je bil zapuščen. Prebivalci so zbežali v notranjost dežele. Aleksander je poslal za njimi lahke čete ter jim velel reči, da se morejo mirno vrniti v svoje hiše in koe, ter je zgradil v bližini mesta trdnjavo in več ladjedelnice.

Kralj Aleksander je imel velike načrte. Kot dvajsetletnik je prevzel gospostvo nad malo Makedonijo ter si je podvrnil ljudstva Trakije, Ilirije in Grške. Vodil je svoje vojaške množice čez Helespont, premagal Perzijske, maloazijske države Lidijo, Kapadokijo in Frigijo ter presekal gordijski vozal z udarcem meča, ki mu je dal oblast nad Azijo. Pri Išu je premagal velikega perzijskega kralja Darija Kodomana z vso njegovo vojsko ter se polastil v Damasku perzijskega kronskega zaklada. Osvojil si je Tyrus in Sidon, znameniti trgovinski mesti Feničanov ter je ustanovil na egiptski obali Aleksandrijo, še danes — po več ko 2250 letih — cvetoče mesto. Skozi Libijsko puščavo je prišel do oaze Jupitra Amona, kjer so ga svečeniki po starem faraonskem običaju posvetili v Amonovega sina. Potem je šel naprej proti vzhodu v Azijo, prekoračil Evfrat, ob Tigrisu znova premagal Darija in zavzel ponosni Babilon in Suzo, kjer je 150 let pred njim perzijski kralj Ahasver (Kserkses), ki je vladal v 127 provincah od Indije do Kusae, povabil svoje pozlavarje na gostijo ter jim pokazal »sijajno bogastvo svoje moči in

SVEN HEDIN,

avtor knjige »Od tečaja do tečaja«, iz katere (pravkar izišle nove izpopolnjene izdaje) je prevedeno poglavje o Aleksandru Velikem

dragoceni sijaj svoje veličine«. Potem je šel v Persepolis, ukazal upepeliti palačo perzijskega kralja v znak, da je starega gospostva konec. Aleksander je zasledoval Darija čez Ispahan in Hamadan, obiskal vzhodno Baktrijo, sedanjo rusko osrednjo Azijo, ter šel severno proti Sirdarju in deželi Skitov. Odtod je šel s svojo 100.000 mož močno vojsko proti jugu v Indijo, osvojil nižine Pendžaba ter si podvrnil vsa ljudstva zapadno Indusa. Ko je došel v Pattalo, se je spominjal številnih zmag in velikih

dežel, ki si jih je bil pridobil. Povsod je nastavljal Grke in Makedonce, ki naj bi vladali ob strani domačih knezov in satrapov. Veliko državo je bilo treba trdno skleniti in Babilon naj bi bila njena prestolnica.

Samo zapada si ni še osvojil. Puščavski kraji (na poti iz Teherana čez oazo Tebbes skozi Sejstan v Beludžistan) še niso bili v njegovi oblasti. Da si podjar-

nevarno puščavsko pot vzdolž obale. Izmed njegovih 40.000 vojščakov, ki so ga spremljali na tem pohodu, je umrlo 30.000 zaradi žeje.

Veliki admiral Rearhus s Krete je izvedel Aleksandrov nalog sijajno: njegova vožnja je ena najčudovitejših potovanj. Njegove morske karte so tako točne in zanesljive, da so še danes uporabne, čeprav se je obala od tistih časov

ELO JUSTIN: ALEKSANDER VELIKI

(zgoraj po najdbi v Pergamonu, spodaj po mozaiku v napolitanskem muzeju)

mi ta ljudstva, je poslal del vojske po severnejši cesti v severno Perzijo, 12.000 mož pa naj bi jadrало in veslalo na novih ladjah vzdolž Hormusa in Perzijskega zaliva do izliva Evfrata. Do takrat se še ni vozil noben Grk po teh morjih. V tistih časih je bilo tako podjetje z ladjami nevarno, ker niso poznali obrežij. Toda treba je bilo poskusiti: Aleksander si je hotel med Evfratom in Indusom zasigurati morsko pot za zvezo med zapadnimi in vzhodnimi deli države. Da bi bile mornarice preskrbljene z živežem in pitno vodo, se je odločil za

na več krajih močno popeščenila in poplitvila. Toda Aleksander ni dovolil, da bi se njegova mornarica podala na to nevarno pot, preden se sam ne prepriča o plovnosti Indusovega izteka in preden ne vidi velikega svetovnega morja. Zato se je odpeljal z najhitrejšimi ladjami po zapadnem Indusovem rokavu, z ladjami na trideset vesel in z majhnimi trierami, ki jih je poganjalo 150 golih veslaških hlapcev. Čete, ki so korakale vzdolž obrežja, naj bi ščitile ladje.

Ni prijetno sredi poletja, ko doseže Indus svoj najvišji vodostaj in so obrež-

ja na milje daleč poplavljen, veslati brez privodnika skozi peščine in gren. Že drugi dan je nastal silen južni vihar. Valovi v vrtincih so poškodovali več ladij. Aleksander se je izkrca in privedel na krov nekaj ribičev kot pilote. Reka je bila zmerom širša in vedno bolj se je čutila rahla morska sapa. Veter je postal močnejši, kmalu je dosegel južno-vzhodni monsum svoj višek. Na sivo-motni rečni vodi so se pojavljali zmerom višji valovi, veslanje je bilo zmerom težje. Takrat še niso nič vedeli o menjavanju oseke in plime. Zdelo se je, kakor da bi se reka odbijala od morja in privodniki so svetovali kralju, naj si poišče zaščite v kakem prelivu, ladje pa naj se potegnejo na suho. Nastopila je oseka in voda je padla, kakor da bi jo bilo vsrkalo morje. Ladje so ležale na suhem in nekatere so se globoko vgrez-nile v blato. Aleksander in njegovi lju-dje so bili brez pomoči. Niso mogli ne naprej in ne nazaj. Ko so hoteli popra-viti ladje, je prišlo od morja spet vodov-je in ladje so plavale. Ko so bili spozna-li redno povračanje oseke in plime, so se znali ravnati ter so slednjič dospeli do nekega otoka, kjer je bilo sladke vo-de na pretek. Od tu je videl Aleksander peneči in grmeči zagon valov na skraj-

nem izteku Indusa in nad obrežnimi va-lovi visoko, enakomerno obzorje oceana. Ko se je bil preveril, da se tudi z naj-višjih klopi na trierah ne vidi drugega kakor nebo in voda, je žrtvoval morskemu bogu ter ga prosil pomoči za nadalj-njo vožnjo.

V belem plašču, z zlatim pasom okoli ledij in v turbanu sličnim prtom okoli kostanjastih kodrov je stal tridesetletni kralj Makedoncev visoko vzravnan na trieri in gledal na morje, ki ga je hotel premagati z isto odločnostjo, s katero je do zdaj podjarmil tri dele sveta. Vdiha-val je hladni solni monsum ter mislil na brezkončne vojaške ceste v puščavi, kjer ovija dušljivi prah konje in vozove. On, najmogočnejši vladar sveta, se je zavedal svoje moči. Toda najbrž ni slu-til, da bo njegovo ime živelo po več ko 2000 letih med otroki poznejših časov. So mesta v Egiptu, puščave v Perziji, gorski grebeni in jezera v osrednji Azi-ji, ki imajo še danes Aleksandrovo ime!

Tri leta kasneje, 323. pr. Kr., je umrl v Babilonu, star komaj 33 let. Njegov svet obsegajoči vojaški pohod je prine-sel grško omiko v vso Azijo in tako nje-govo na dejanjih bogato življenje ni iz-ginilo brez sledu kakor meteor v noči časov.

pt

ZIMSKA RADOST (Foto S-r).

P O S I N J I A D R I J I

DR. ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

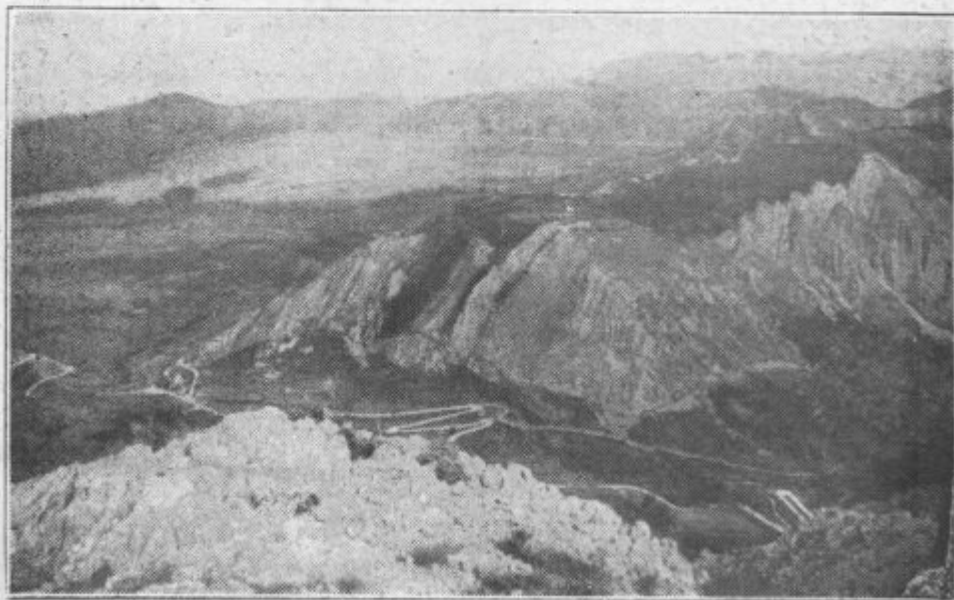
Izletni brod »Kumanovo« nas je odpeljal proti severu desno mimo Dobrote, kjer dosluženi kapetani uživajo poslednje dobrote te solzne doline. Na levi pa stoji Prčanj z ruskim invalidskim domom. Prčanja, ki je prastar, seveda ne smemo spravljati v zvezo s »prčiti se«, pač pa mi je pred nekaj leti vodja dubrovniškega Putnika razlagal bližnje Lepetane iz italijanskega izraza za lahkoživke, češ, da so bile tu na razpolago mornarjem. O tem je Naš Glas objavil svoj čas podrobno storijo.

Od daleč te z obale pozdravlja Český dům, okoli Stolina pa masline, oleandri, palme. Evo dveh otočkov: Sv. Gjuradj, čigar cerkva je bila menda najstarša v kotorski okolici, in Majka božja od škarpjela, t. j. Bogorodica z dletom (scalpellum). Da sva priahasverila dva dni prej sem (15. 8.), bi bila videla za proščenje do 5000 romarjev, pravoslav-nih in katoliških, ki so jih brodovi do polnoči prevažali tja in sem. Tak zgled verske strpnosti je dajala cerkev sv. Petra in Pavla v Risnu, ki je do pred 50 leti bila utrakvistična, za obe veroizpovedi.

Perast, ki so ga ustanovili ilirski Perusti in ga naši predniki zasedli že v 9. stol., slove po svojih številnih junakih. V znak svoje svobode je vozil pošto iz Carigrada v Benetke. Ko so te propadle, se ni hotel ukloniti Avstriji glede davkov in novačenja. Zato trije vstanki v Krivošiji. To stran obale si lastijo ciriličarji, odtod samocirilski napis orožniške postaje. Star uslužbenec na brodu ve mnogo povedati o raznih razvalinah, o postanku novih naselij. Celo o nas govori: »U Ljubljani je strašno dobar narod.«

Iz Risna se vračamo na jug skozi Verige — J. Lavtižar jo v potopisu Skoz Boko Kotorsko imenuje Verižna soteska — njih pomen je raztolmačil I. Podržaj v Žisu 19. 8. 34. V Lastvi je cerkvena svečanost, vsa poslopja so v ladijskih zastavicah. Sladoledar se je pripeljal z nami semkaj na žetev.

Preden sva se v Tivtu izkrcala, se je zgodil mojemu tovarišu izrek »v tretje rado gre« ali kakor pravi Nemec: das Gesetz der Serie. Na Skadrskem blatu mu je v čolnu ostala jockeyška čepica, na Plavskem blatu uradniška legitima-cija, tu pa mu je razočnal nižji uslužbenec zmaknil specialni zemljevid. Ka-

TIVATSKI ZALIV. (v ozadju). Spredej cesta med Budvo in Kotorom

petan je sicer obetal, da izvoha krivca in jo vrne lastniku, pa se ni obneslo. Tisti kolašinski pregovor: Ni u moru mjere ni u pušku vjere — bi se lahko začel: Ni u moru vjere...

V Tivtu je, kakor sem spotoma čul, obilo strokovnih delavcev iz dravske banovine, zaposlenih v arsenalu. Tudi častnikov in vojaštva. Prvo ime iz ožje domačije se mi je pokazalo takoj ob pristanišču: Rok Nežmah, krojač.

Ko sva stopala po parku, je nastala nesoglasica med Kastorjem in Poluksom. Neznatna nejevolja. Kako ne? Še sv. Hieronim Dalmatinec se je rad pričkal, hruhil sv. Avgušтина. Med tem ko je šel moj solilebnik k orožnikom, da bi mu doposlali legitimacijo, ako bi se našla, sem jaz krenil k obali in na prepovedanem kraju — to sem opazil prepozno — okopal dve sto kvintilijonov celic svojega telesa. Stopivši iz slanega življa, sem osušil kosti svojega rojstva ter krenil proti bližnji lekarni, kjer mi je za enega trifuna — hočem reči kovača — mag. pharm. Lepeš prodal stekleničko mazila zoper komarce. Po uporabi sem kesneje dognal, da pomaga — prodajalcu.

Moj solilebnik jo primaha od druge strani, kjer je na ugodnejšem mestu okopal svoje kvintilijone in stopila sva na parnik spet združena, po znanem receptu:

Sovraštva na sveti
ne smemo imeti,
če hočemo srečno živeti.

Ob šestih je parnik odplul. Ko se vozimo po teh zajedah, se marsikomu včasih zazdi, da bi se lahko zdaj pa zdaj nabodli na kako čer. In ponoviti bi se utegnili položaj, kakršnega je naslikal pesnik Fernando de Herrera, ki so mu nedavno slavili 400 letnico rojstva: Bog je zamahnil z roko čez morje...

.... y cayó en despeñadero
el carro y el yaballo y el caballero...

ali če po slovensko izrazim to ženketanje trdega glasu k:

prekucne se v prepad velik
konj in kola in konjeniki

V Gjenoviću nas zanimajo hidroplani, toda hitro jo uberemo proti Ercegnovem, kjer izstopimo še pred nočjo. Skozi novi kolodvor, odprt lansko leto, je prva stopila kraljica Marija. Za postajnega načelnika je Slovenec. Prikupno mestece so vam že drugi opisovali, pred več ko sto leti n. pr. Vialla

de Sommières v Voyage historique et politique au Monténégro, 1820. Toda ta polkovnik še ni mogel vedeti, da premore Hercegnovi radiotelegrafsko stanico Klinci, da bo l. 1860. tu nastopil nekronan Car, književnik Marko, ki je med drugim objavil Maupassantov potopis Sur l'eau (Na vodi) ter več lastnih knjig s potovanja, n. pr. Naše primorje. Vialla, imenjak 13 letnemu ponosnemu dečku, ki so ga ubili rojalistični vstaši leta 1793. in ki ga opeva V. Hugo, nadalje ni vedel, da so 17. 8. 34. trije reflektorji z Mamule ponoči lovili v zraku blodeče aeroplane. Vedel ni, da dalmatinska železnica lule prižiga. Ko je namreč stekel železni konj, ga je ugledal pastir, željan kaditi. Videč dim iz hlapona, jame vpiti strojniku: »Ej, ustavi, ustavi!« Strojnik je storil tako in vprašal: »Kaj pa je?« — »Podaj mi ogel, da si pripalim pipo!« Strojnik se nasmeje in mu vrže lopato žerjavice.

Vialla je vedel pač, da se hercegovska utrdba imenuje Gornji Grad ali Spanjol, da bo l. 1938. štiri sto let, odkar je španski generalni kapetan Gonzaga pomagal zavzeti mesto, ni pa mu bilo znano, da je špansko-jugoslovenske stike obravnaval v početku tega desetletja dr. Juraj Tadić »Španija i Dubrovnik« v srednjem veku. Niti mu ni moglo biti znano, kateri sarajevski Španjol je pred malo leti zložil za neki tamkajšnji list verze:

Como pájaro errante
que del nido se aleja,
es el hombre inconstante
que su patria deja...

t. j. kakor blodna ptica, ki se oddalji od gnezda, je nestanovitni človek, ki zapusti svojo domovino.

Ko sva lezla po strmini na utrdbe in se ozirala proti zapadu, sem čustvoval kakor Meško v »Drami na morju«: Vsa morska gladina je bila preplavljena s krvjo, vsa nebeška stran visoko navzgor oškropljena z dolgimi krvavimi prameni. Zvečer, ko se je zmračilo, sva sedla na teraso pred krčmo k večerji. »Vinko ložič« je bil premlačen, ni mi ugajal, vendar ne tako hudo kakor Popoviću Žigi, ki se ni mogel posvetiti v mašnika radi svoje antipatije do božje kapljice — če smem verjeti L. Macunu (Zgod. Slov. Štaj. 1883. 29). Zato sva jo rajši ubrala v podrum, pustivši vnemar vrvečo množico na cesti. Med ogromnimi sodi so moževali izvirni tiči,

od katerih je eden gladko francoski govoril.

Ob pol štirih zjutraj sva skočila na noge lagane in čez 30 minut naju je že vlekel lukamatija skozi Konavljje — t. j. kanale — koder je nekaj dni razgrajala toča. V IV. razredu železnice je sedelo nekaj muslimanov kar po tleh. Tako niso mogli gledati doline, ki se nalik kanalu vleče mimo proge. Pomalem se dani, da že lahko razbereš oljko, vinsko lozo in koruzo. Za okrasek stoje v določenih razdaljah vitke ciprese.

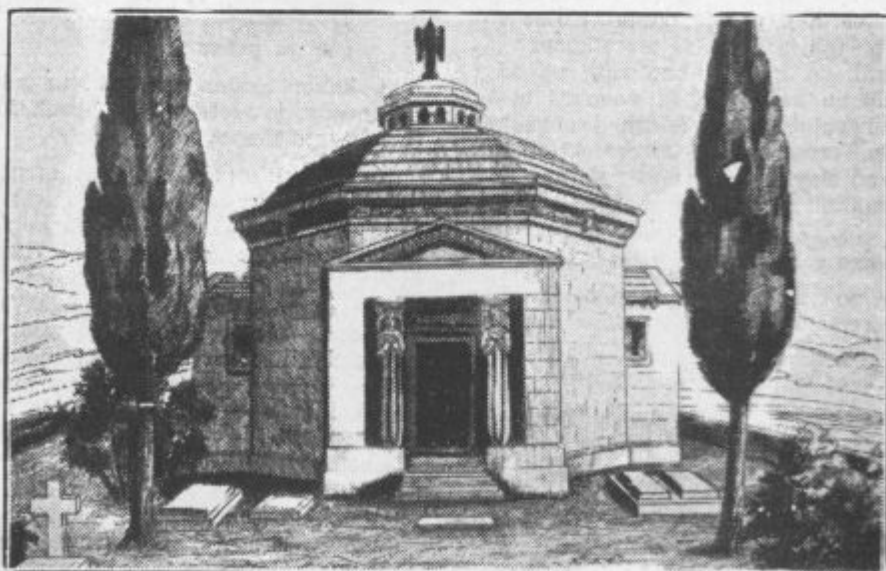
Ob petih smo pri Čilipih, kjer jame svet padati, v ozadju pa caruje Lovčen. V nekem selu sem opazil izvesek: Marko Zupan, prelac i tkalac. Priimek razodeva staroverskega obrtnika, da je moral priti s severa. Sicer je ta poklic pri nas menda v zadnjih izdihih. V moji rojstni občini je bilo za moje mladosti le še malo stativ po hišah. Ročno tkanje skuša Avstrija oživiti po Tirolskem in Štajerskem, kakor poroča Journal de Genève 21. 7. 34. V omenjenih pokrajinah je tak obrt slovel podobno ko v Angliji »home spun« (doma predeno, domače platno). Na trg mislijo pošiljati tanjše izdelke ko prej, in sicer pod imenom »avstrijski home-spuns«.

Poslovivši se od lukamatije, sva pešačila nekaj časa proti nekdanji korintski naselbini, Staremu Dubrovniku, ki se imenuje zdaj Cavtat. Pred šesto uro sva že stopila v slikovito in snažno mesto. V cerkvi Marije Snežnice sva si

Bogišićev spomenik in muzej
v Cavtatu

ogledala veliko sliko domačega umetnika Vlaha Bukovca, osebno znanega našim mojstrom čopiča, ki so se učili v Pragi, kjer je Bukovac preminul l. 1922. Tu je zagledal luč sveta tudi poznejši črnogorski pravosodni minister dr. Baltazar Bogišić (7. XII. 1834 do 24. IV. 1908). Njegovo ime mi je ostalo v spominu iz l. 1921, ko mi je francoski pesnik Achille Millien v pismu sporočil iz svoje vasi v Pariz, da ga je Bogišić navedel na prevajanje srbskih narodnih pesmi. Ljubljana se je oddolžila velikemu možu s tem, da je krstila po njem ulico blizu rimskega zida. Prerano je bilo, da bi bila stopila v Bogišićevo biblioteko in muzej rimskih starin. Pač pa sva še utegnila pohiteti na čedno pokopališče z Račičevim mavzolejem. Na grobiščih me zanimajo pred vsem na-

Grobnica rodbine Račić v CAVTATU

pisal. Eden se glasi tu: Vidi što sam, što sam bio, što češ biti... V spominu mi je obudil še krajši latinski napis iz ne vem več katerega kraja: Tu fui, ego eris, t. j. ti sem bil, jaz boš. Med primki sem si za uho zapisal: Samohod (Hvaranin), ki zveni kakor poljski izraz za cestno železnico ali avtomobil.

Tiste dni je Cavtat slavil svojo zaščitnico, Cavtatsko gospo. Blagoslovili so sokolski prapor, kumovala pa je Jelka Miš, kakor je poročal Sokolski Glasnik 24. 8. 34.

Na ribjem trgu mi je oko obviselo na zajetni rdeči ribi. To je strpina. V Ri-

sipa, gramoz ali debelejši prod. V napolskem laboratoriju so tlakali dno s steklenimi ploščami raznih barv v obliki šahovnice ali pa v obliki točk. Akoprav riba nikoli ni imela prilike naleteti na slično razvrstitev risb, jih je v kratkem tako večje posnemala s črnimi, rjavimi in sivimi marogami svojega telesa, da jo je bilo pogostoma težko ločiti od okolice. Dognali so tudi, da se vsaka poedinka ne prilagodi enako naglo: včasih se je premenila v nekoliko sekundah, drugič pa šele po več dneh.

»Skuzajte, skuzajte!« se žuri možak,

Otok LOKRUM

stić-Kangrgovem rečniku je ni, zato je ne morem imenovati z bolj znanimi nazivi. Njena živa barva ji je bila nemara v pogubo. Vsaj ščitila je ni, kakor ščiti pisanega tigra ali pikčastega panterja njun kožuh takrat, kadar jarko sonce razsipa lise po gozdu ali džungli. Mimi-krija ali mimetična homohronija, to je sličnost nekaterih bitij z barvo okolice, je lastna pred vsem nižjim vretenčarjem in žužkom, bodisi da jih prikriva napadalcem ali pa da jih dela nevidne plenu. Poskusi v napolskem pomorskem laboratoriju so pred kratkim dokazali, da je ta sposobnost dosti bolj razvita, nego so domnevali doslej, n. pr. pri ploščati ribi, kambali (pleuronectes, Scholle, fr. nlie, od plat = raven, plosk), iz iste skupine ko morski tezik ali morski list, iverek in robec. Na temnem dnu kambala potemni, na svetlem posvetli. Drugačne odtenke zadobi, če leži po dnu

ki je v zadnjem trenutku prihrumel na ladjo »Cavtat« in zadel sopotnika s svojo prtljago. Ob pol sedmih že režemo Neptunove poljane. Evo Srebrno-Kupari s krasnim češkim hotelom, tam daleč vkreber pa puha hlapec v Uskoplje (ozko polje?). Čez eno uro se že svetlika na desni Dubrovnik z Argentinsko vilo, z Mavrsko vilo, ki jo je po vojni postavil litavski milijonar Sindin, namenjen zgraditi še hotel z igralnico, kakršnega ima na Semmeringu. Na levi puščamo Lokrum in njegovo slabotno deco, otok, za katerega je naša država odrinila 11 milijonov dinarjev Elizabeti, Rudolfovi hčeri.

D A L J E

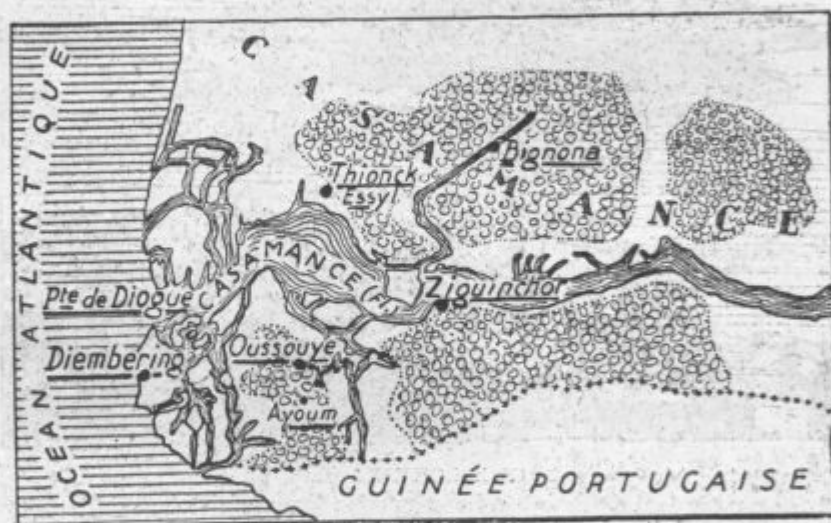
MED ZADNJI MI KRALJI MALIKOVALCEV

JEAN PERRIGAULT — nj.

Zrak je bil vroč in vlažen kakor v parni kopeli, ko sem se sredi septembra ustavil v Dakarju. Samo pol dneva časa sem imel po načrtu, kar je zadoščalo, da sem se odzval guvernerjevemu vabilu na kosilo, kjer sem marsikaj pridobil od njegove učenosti o primitivnih afriških plemenih, in da sem si nabavil primerne specialke za nadaljnjo pot.

kor z žarečim ogljem palilo kožo, ko smo čakali na kamenitem pomolu na mali beli parnik, ki naj bi nas v dobrih štiri in dvajsetih urah popeljal iz Dakarja v Ziguinchor, središče Casamance.

V kabinah, ki se jim je videlo, s kolikšno skrbjo jih je uredila paroplovna družba, da bi nudile vsaj nekoliko udobnosti potujočim Evropecem, smo se pri odhodu znašli samo štirje potniki. Ka-

— Seveda imate prav, — so mi vse povsod ponavljali ljudje, — da ste se namenili prav v zaledje Spodnje Casamance, v enega najmanj raziskanih predelov Afrike. Nedvomno boste spoznali tamkaj obilico deloma barbarskih, deloma samo patriarhalnih šeg in navad, ki se odlikujejo po eksotičnosti. Le zakaj se odpravljate tjakaj baš zdaj, v deževni dobi, ko vsak Evropec beži iz tistih nezdravih močvirnatih krajev? Od julija do novembra ne boste našli tamkaj belega človeka.

Silna ploha, ki je v debelih, gostih curkih bobnala po strehah in ulicah Dakarja, je dovolj prepričevalno pritrjevala takšnim pomislekom. Zdaj pa zdaj se je vzdignil močan veter, ki je za nekaj časa razpodil svinčene oblake, da je posijalo žgoče solnce, ki nam je ka-

kor se često na potovanjih pokaže, kako strašansko majhen je svet, sem tudi to pot našel med sopotniki dva stara znanca. Prvi je bil vrhovni upravnik Casamance Chartier, moj stari znanec, ki se je vračal na svoje službeno mesto, drugi pa neki mornariški uradnik iz Dakarja.

Na krovu in na pomolu je mrgolelo črncev in črnk, ki so na morju brž potegnili s sebe svoje lepe »mbubu«. Oblekli so se vanje samo zato, da so v Dakarju lahko igrali gizdaline. Zdaj so jih naglo zamenjali s starimi cunjastimi figovimi peresi, ki imajo to veliko prednost, da so dosti bolj ekonomična, da človeka dobro skrivajo na pohodih po pragozdu in da mu v njih ni tako strašno vroče.

Če si ogleduješ te primitivne ljudi, začneš ugibati: ta je Flup, tisti gotovo Diola ali Bajot, najbrž oba ljudožrca, in oni tretji je Blant, nedvomno lopov in živinski tat.

Kazali smo jih drug drugemu in ugibali za kratek čas. Sicer pa imajo vsi ti ljudje tako izrazite znake, da se črnca dveh različnih plemen ene in iste kolonije že po licu dosti bolj razlikujeta med seboj, kakor n. pr. Bretonci in Italijani.

smo v Zinguichorju, od katerega pa smo le zdaj pa zdaj, kadar je lunin žarek razklal oblake, uzrli nekaj opečnih streh, skrivajočih se med orjaškim drevjem.

— Med Flupi se nameravate naseliti? No, prav. Dal vam bom na razpolago svoj motorni čoln, da se boste lahko popeljali tjakaj čez močvare, — mi je prijazno ponudil svoje usluge upravnik Chartier. Središče tega plemena je naselje Usuje. Tamkaj imamo tudi svojo postojanko, ki jo pa seveda v deževni

Domačina iz plemena Flupov odhajata na lov

Potikali smo se po poveljniškem mostu, kjer nam je kapitan Canavaggio stregel z žganjem in ledom, poležavali in se znojili po svojih preveč mehkih ležiščih in z neskončno muko ubijali čas, dokler ni zakrmaril parnik v ustje neke reke, lugasto sive umazane barve, po kateri smo počasi pluli navzgor. Casa-manca se leno vije med nizkimi bregovi, zaraščenimi z goščavjem sivkasto zelene barve, iznad katerega se le tu pa tam dviga vitko deblo palme.

Nebo je bilo na južni strani zadelano s težkimi gmotami črnih oblakov, v katerih so se vžigali dolgi kačasti bliski. Dvignil se je divji veter, ki je v nekaj trenutkih privlekel viharo steno nad nas. Strela je udarila prav v sredo reke in baš ko je jel legati mrak, se je vsula debela toča in za njo ploha vročega dežja, ki smo ji ušli šele pozno ponoči, ko je parnik slednjič prisopihal do majhnega, klavnega pristanišča. Bili

dobi zapustimo, ker je podnebje nezdravo in tudi pota so slaba. Če vas po vsem tem še zmerom mika pustolovščina, potlej se kar odpravite. Do Usuje vas spremim.

Že v Dakarju so mi pokazali neko poročilo Chartierjevega prednika, datirano iz leta 1928. V njem sem čital naslednje:

»Usuje je eno pglavilnih središč bratovščine Kusangov. Beseda Kusango pomeni čarovnika in tistega, ki uživa meso mrličev. »Busang« pomeni uživanje človeškega mesa in znači neke vrste verski obred, ki ga vrše člani te verske ločine pri svojih nočnih ceremonijah v pragozdu.

Uživa se zmerom meso pokojnika, ki je bil že nekaj dni pokopan.

Časti, da izkoplje mrliča, je v prvi vrsti deležen eden izmed pokojnikovih sorodnikov. Truplo izkopljejo četrti dan po pogrebu ter ga odnesejo nagega do

najbližje vode, kjer ga najprvo umijejo. Ko je toaleta mrliča opravljena, ga odneso na jaso, kjer očakajo zbrani vsi člani bratovščine. Tu že gore veliki ognji, na katerih vro pod nadzorstvom žensk, ki jim je poverjena kuha, veliki vrči osoljenega kropa. Bratovščina si preganja čas s petjem in plesi. Ko prineso truplo, ga poglavar Kusangov ponovno umije s slano vodo, nakar razdeli palmovo vino, potem pa začne razkosavati truplo.

Tu slede v poročilu nekatere odurne podrobnosti, ki jih ni mogoče ponoviti.

»Ko je truplo kuhano, se vse meso razloži po podlogi iz sveže nasekanih palmovih vej, nakar začne poglavar deliti kose. Po končani pojedini se prično plesi in sadistične orgije — — — zakaj od uživanja človeškega mesa si Kusangi nadejajo v prvi vrsti pomlajenja svojih sil.«

V poročilu je tudi še rečeno, da si Kusangi prav nič ne pomišljajo žrtvovati živega človeka, kadar jim primanjkuje mrličev. Zlasti za časa riževе setve, ko so vsi odrasli na polju in ostajajo po kočah samo otroci brez nadzorstva, se kaj radi poslužujejo »talija« (iz rdečega lesa zvarjenega strupa), ki jim na prav diskreten način preskrbi potrebnih žrtev. Zvečer dobi otrok vročico in drugo jutro imajo Kusangi potrebnega mrliča.

Na osnovi tega poročila so takrat zaprli 150 nekrofagov, toda rezultat je bil samo ta, da so se ostali še bolj potajili, ne da bi se bratovščina v resnici razšla. Zanesljivi podatki pričajo, da te posebne vrste kanibalizem Kusangov še zdaj razsaja v okolici Usuje.

— Morda boste srečali v Usuji še nekaj malikovalskih kraljev, — je nadaljeval upravnik Chartier, — ki vam bodo pripovedovali samo o tistem, kar so videli na lastne oči, in vendar so prav ti poslednji zastopniki tega nenavadnega fevdalno verskega sistema. Če vam bo sreča mila, da vam ti možje dovolijo v svojih svetih gajih prisostvovati obredom svoje skrivne bratovščine, sem prepričan, da vam ne bo žal nekaj tednov napornega bivanja v usujski samoti.

Pločevinasti motorni čoln, ki mi ga je dal na razpolago Chartier, je odrinil od majavega pristajališča v Zingulchorju. Neprijetno nas je pretresaval nemirni dvotaktni motor. Od njegovega ropota, begajočega nad rumenkastimi močvirskimi vodami, se je plašila živad daleč naokrog. Zamišljene čaplje, ki so se v vodi stoječ gtele na soncu in stregle s svojimi kljuni po močeradih in drugih

vodnih živalcah, so se z nerodno naglico dvizale pod koreninje obreznega goščavja, kamor so se bile že poprej zatekle vsakovrstne velike in majhne kuščarice. Po dolgih, gostih ovijalkah so huškale sive opice med žalostnim, otroškemu joku podobnim kričanjem.

Od blatnih bregov in dalje iz goščave so nam veli naproti valovi vročega soparnega vzduha, dišečega po jasminu in trohnohi. Močvirna reka se je vila v nedoglednost. Voda se je dvigala pod vplivom plime, ki je tiščala z daljnega morja, da nas je zgrabil močan tok in nas naglo tiral naprej, dokler ni zamrl v vrtincu, ki se je potem spet preokrenil v obratno strujo oseke, po kateri smo le mukoma in prav počasi napredovali.

Reka je bila mestoma stisnjena, da smo se komaj rinili skozi in je švrkalo po nas vejevje, štrleče z bregov, drugod spet se je široko razlila liki veletok s širokimi belimi peščinami, na katerih so se v najprimitivnejših kostumih kopala cela zamorska plemena obeh spolov, ki so se pustila od nas le toliko motiti, da so se starejši potopili do popka v vodo. — »Safi, safi!« pozdravljen, pozdravljen! — so nam klicale kopalke, krilec z rokami.

Polagoma je postajala reka bolj živahna in mestoma so se že jeli prikazovati sledovi smotrnega človeškega dela. Orjaški mangovci z vsemi barvnimi otenki zelenja, sloke palme s prosojnimi pahljačami in banane so vse bolj redčile divjo goščavo. Drugo preko drugega se je vzpenjalo drevje. Največji orjaki niso mogli zadušiti pritlikavega podlesja. Za vse je dovolj hrane v prerodovitni mastni črni grudi, v kateri so menda za večno zasidrale svoje korenine.

Zrak je postajal bolj smrdljiv od težkih močvirskih izparin, reka je postajala plitvejša in se je v nešteti rokavih izgubljala v mokrih močvirnatih tleh. Za ovinkom so se nam prikazala prva zelena polja, po katerih so se sklanjale črne Evine hčere nad mladim riževim biljem.

Na črnem kolovju, ki je s krivenčastimi vejami orjaških mangovcev vred odsevalo v zrcalno gladki vodi, je čepelo nekaj slamnatih streh: naselje Usuje. Tri ženske ki so delale na bližnjem riževem polju, so zbežale preplašene od brega. Zakrivale so si obraz in kričale:

— Di koli koli! — Strah me je, strah me je!

D A L J E

ZGODBA O FLORJANU SAPOTNIKU

LUDVIK MRZEL

Tolikšne burke pa še ni bilo na Njivi, kar stoji v bregu staro, majavo enonadstropno šklepovje, ki so pravili o njem, da so svoj čas mukala po spodnjih prostorih graščinska goveda, zdaj pa so v velikih, za silo prebeljenih dvoranah kasarni podobnega poslopja spali in živeli samski delavci iz cementarne. Smejte se, ljudje božji, bijte se po kolenih: izpod koca na postelji Florjana Sapotnika veka majhen, droben pamž, Florjan Sapotnik mlajši tako rekoč, njegova lastna bera iz hribov tam nekje na savinjsko stran. Na kup so drveli stari, resni samci, ki so jim lasje in košati brki osiveli od neizmitega cementnega prahu in ki jim je v težkih udih že zdavnaj odrvenela vsa poskočnost in norost. Po kotih so pokali od srpnega mlečnozobi novinci, ki so šele onidan z delavsko knjižico v roki prvič potrkali na vrata ravnateljske pisarne, pa danes se mislijo, da smejo svoje črvice čeljusti odpirati na ves stečaj. Stari zidovi kasarne na Njivi, ki so bili zmerom tako polni nekih čudnih, nepojmljivih odmevov — če si s cokljami stopil po hodniku, na surovo tlakovanem z zidno opeko, se je odbijalo od obokanega stropa, da ti je kar sekalo v uho — ti stari zidovi so se danes kar sami tresli od smeha in burk.

Saj ste ga vendar poznali, Florjana Sapotnika, kovača, pevca in muzikanta iz cementarne? Vsa dolina ga je poznala in na vse štiri strani še sedemkrat toliko dolin: dolg rjav havelok do pete, pod havelokom kitara, a pod klobukom obraz, ki ni kanilo nanj nikdar nič drugega ko sama vedrina in smeh. Šel je Florjan Sapotnik po cesti in paglavci, ki so ežali iz šole, so ga lovili za škrice in rokav. Da, godile so se takšne reči, da je bilo človeka sram, kadar se je streznil. A prav tako je bila vsa dolina lahko priča neč etokrat, kako pride mimo gospod direktor sam, s plešasto glavo — nedolžno, svetobliško sklonjeno naprej, s svetlo ženico prineti na srednjem gumbu ovrsnika, kako se ustavi pred pijani Sapotnikom in kako mu reče nekaj dobrih, treznih besed. Ej, za Florjana Sapotnika ni bilo pri starem, sitnem dedcu naoli nič drugega kakor vezelo odnušanje. Da kaj bodo paglavci iz doline in kaj bo stari,

LUDVIK MRZEL

nadložni gospod godrnjavs! Florjanu Sapotniku so bile vse ceste in vse kamrice odprte še vse nekje drugje, njegoveму zasoljenemu dovtipu, njegovi pesmi in kitari in vsemu fantu, kakršen je bil, se ni uprla nobena človeška ključavnica, noben zapah. Kar je bilo natakarič po krčmah na to in na ono stran, kar je bilo rdečeličnih kmččkih deklet po bajtah tja gori do Kala in Vrhov in še kar je bilo vmes poročenih žena — malo jih je bilo med njimi, da niso ob kitari in kvanti Florjana Sapotnika, če so se srečale z njim, že kdaj doživele tiste poslednje ženske radosti, ki ni nobenih vezi in nobenega razuma več onkraj njenih meja. To je bila edina sitnost v njegovem življenju tako rekoč, to bi bila edina njegova skrb lahko — če bi kaj takega poznal — da mimo nobene hiše in v nobeno krčmo ni mogel stopiti, ne da bi se bilo kje zgoraj odprlo samotno podstrešno okence in ne da bi bilo skozi lino zatrepetalo za njim kakšno sramežljivo žensko srce. Florjan Sapotnik je bil dober, slaboten človek, toda imel je pred sabo dolgo, dolgo pot, žensko krilo mu ni moglo biti ne prag ne kanton. Da to je stara, znana reč, da radost, ki človeku v krvi gori, nikoli ne gleda rada nazaj.

A davi se je prvičrat, kar pomni dolina, za Florjanom Sapotnikom priplazil spomin. Iz Jazem pod Kalom je prišlo kmečko dekle, izpod velike, rumene rute ji je gledal droben, čisto rdeč obrazek pred tremi, štirimi meseci rojenega otroka. Šla je po cesti in je vpraševala vsekrižem dobre ljudi:

— Ali poznate Florjana Sapotnika? Kaj mi lahko poveste, kod se pride do njega?

Da ga kdo ne pozna? Da kdo ne bi

vedel poti do kasarne na Njivi? Kazali so ji pot dobri ljudje, a zraven so odpirali oči in usta na stežaj:

— Kaj pa otrok, ki ti gleda iz cunj? Ali je tvoj?

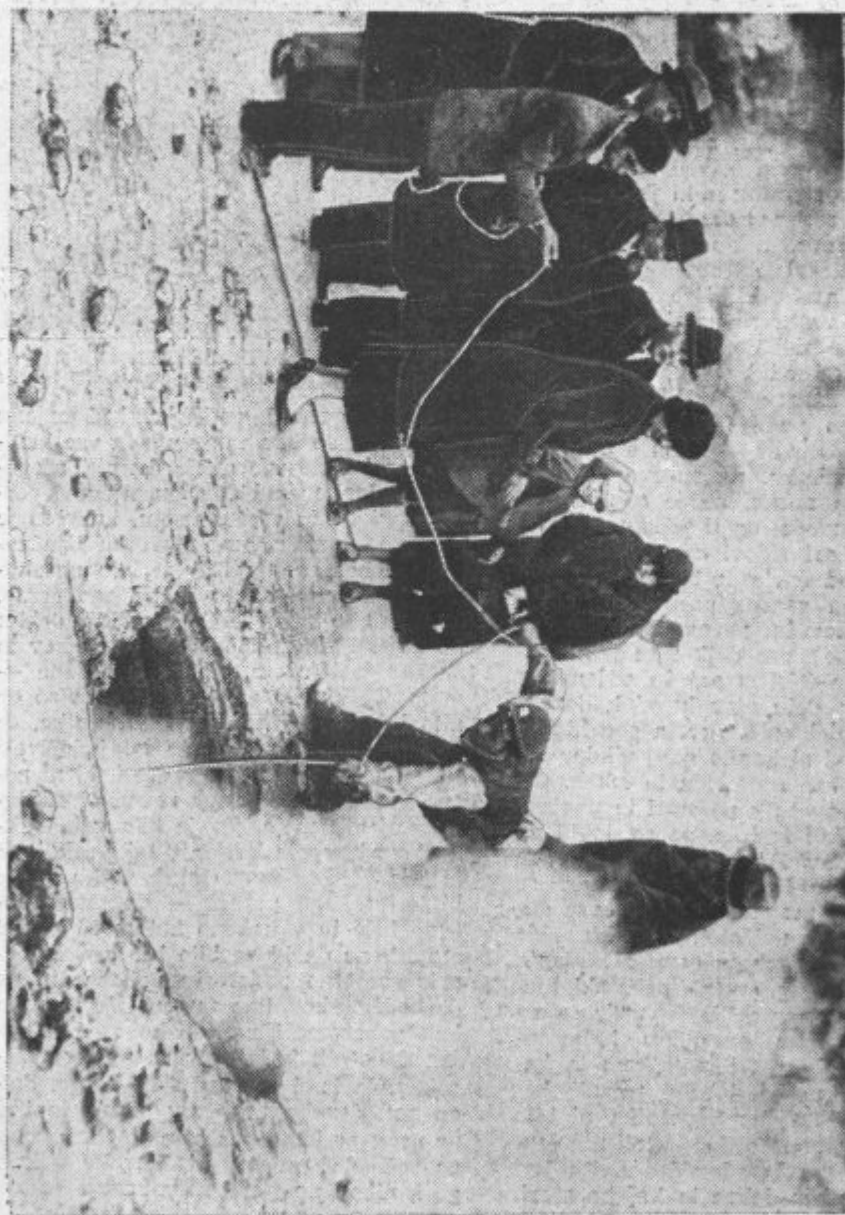
— Čigav pa ko moj, — je odvrčala čemerno. — Kako bi ga drugače vlačila okrog.

— Pa zakaj hodiš na Njivo? Ali je s Florjanom?

— To pa nikomur nič mar.

A glas je tekел pred žensko, in še pre-

OGNJEVIK SOLFATARA
blizu Neapolja, ki je ved stoletni miroval, je nenadno pričel delovati. Silna kaže merjenje novih
odprtih, nastalih med zadnjimi izbruhli.

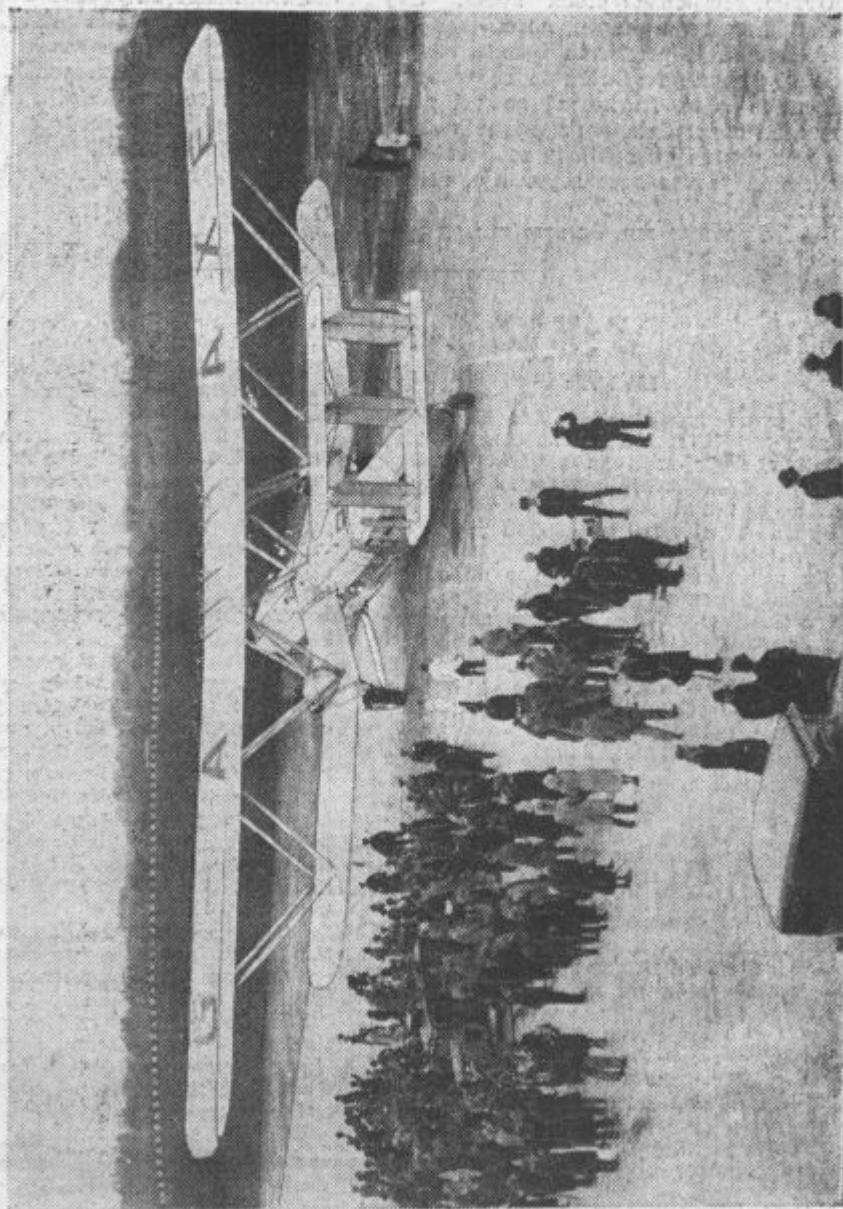

den je prišla do kasarne, je bila vsa Njiva na nogah. Florjan je bil zdoma, imel je dopoldanski šiht. Toda njegovi tovariši na njivi so bili dobri kameradje, sprejeli so žensko in pamža, kakor da bi bilo šlo za njihovo stvar, povedli so jo do njegove postelje in so se živo zanimali za vse.

— Daj, da ga malo podržim v rokah, — so tiščali vanjo. — O, hudiča, tako mu je podoben, kakor da bi ga bil človek izrezal iz njega.

Ženska pa nič — stopila je k črni železni postelji, odvihala koc in položila sveženj na trdo, po vojaško naphano slamnjačo, pregrnjeno s prižasto, ostro rjuho domačega dela. Kakor da bi bil začutil, da bije odločilna minuta, je otrok prav tedaj razpotegnil svoj rdeči obraz in zavekal s hripavim, vreščavim glasom. To je bil veliki trenutek za vso Njivo: sto let je morda stala stara kasarna že tam, a do danes še ni pozdravila takšnega in tolikšnega gosta v svoji

NAJDAJŠA ZRAČNA PROGA
je pravkar uvedena zveza med Anglijo in Avstralijo. Potovanje je preračunano na dvanaest dni. Slika kaže eno izmed letal na tej progi ob startu v Croydonu

sredi in sivih sten, ki so pozabljene in prazne stale okrog, se do tiste minute še ni dotaknil dojenčev jok. Zamajala se je vsa družba, smeh in jeza sta se zganila v zakrknjenih ljudeh.

— Ste ga čuli? Kakor kanarček, prav tak glas ima. Fantje, obdržimo ga, da nam bo krajšal dneve in noči.

— Vrzite ga skozi okno, pankrta, — se je razustil s svoje črno opleskane skrinje stari Štrukelj, pust, nečeden dedec, mrk sovražnik otrok in žensk, ki mu je bila steklenka fuzlja v dlaneh najvišja, najlepša sreča sveta. Saj boste znoreli vsi skupaj, norci hudičevi.

A ženska je preslišala besede, zavozlala si je ruto na križu in se vstopila na sredo zija. In komaj so vsi prav razumeli njene trde, neusmiljene besede, ko je s pestmi ob bokih in razkoračena, kakor da je ves svet zoper njo, zakričala:

— Le povejte mu, da sem mu ga pri-

nesla jaz, Putrihova Ančka iz Jazem, če me še pozna.

In s trdim korakom je stopila proti vratom in šla, ne da bi se bila še enkrat ozrla za črvičem, ki se je dri iz svojih cunj, kar mu je bog naklonil glasu. Ljudje prvi trenutek niso verjeli, da je res.

Štrukelj se je leno, topo ozri skozi zaprašene šipe visokega okna na koncu prostora, eden je po hodniku stekel za njo, a babnica je bila v resnici od vra-ga: hitela je mimo ogledanih akacij po klancu, kakor da je čisto dobro opravila, zavoljo česar je bila prišla, in še malo ni kazala kakšnega znamenja, da misli priti še na kakšen pomenek.

— No, to bo gledal Florjan, ko bo čul, da je dobil kamerada, — so menili Njivčani in se pričeli ukvarjati z malim, da bi ga utešili, kakor so vedeli in znali.

D A L J E

NAŠ JEZIK

»LEGAT«

Na javno vprašanje dr. Ant. Debeljaka v Zisu knj. XVII, št. 5 (27/I 35), str. 121: »Je-li v srednjem veku papežev odposlanec, legat, kdaj množicam oznanjal novice s takim doglašalom ali govorno trobo?«, se usojam javno odgovoriti to-le:

Na papeškega legata odločno ni misliti pri razlagi izraza legat za govorno trobo ali daljnoglasnik. Opozarjam pa na opazko dr. Jožefa Pajka v »Črticah iz duševnega žitka štaj. Slovencev«: »Legat je neki ptič, ki poje, kakor kravji pastir trobi« (nemški Nachtschwalbe, lat. caprimulgus, slov tudi légen).

Pastirski rog je pa malone istoveten z daljnoglasnikom (Sprachrohr). O tem ptiču rabi ljudstvo primero: Dete vpije kakor legat.

Ker je beseda legat vsem drugim Slovonom neznana, je morda izposojenka iz katkega sosednega jezika (furlanščine, lašči-ne ali koroške nemščine?), če nima imena po svoji navadi, da čez dan navadno spi, sedeč ali ležeč na zemlji, kamnu ali veji. Da je ptič dobil ime morebiti po ležanju (torej od glagola legati ali od samostalnika lega v pomenu »ležanje« — prim. pregovor: »Lena lega srečo bega«), bomo rajši verjeli, če upoštevamo, da sedi ali leži razen samice tudi samec, gospod papa, na jateh, kar so naši kmetje že zdavnaj zapazili.

J. Koščič

DNEVA NE DOVE NOBENA PRATKA

V Ljubljani, kjer je užival svoj pokoj (brez pokoja, saj je literarno deloval skoraj do konca svojega dolgega življenja), je umrl književnik dr. Fran Zbašnik (r. 1. okt. 1855 v Dolenji vasi pri Ribnici).

Ljudsko šolo je obiskoval v domačem kraju in v Kočevju, gimnazijo v Ljubljani, pravno fakulteto pa v Gradcu. Pot njegovega krušnega poklica je bila tipljeno uradniška (od službe pri deželnem sodišču do časti dvornega svetnika), kar se jasno zrcali v njegovem pisateljskem udejstvovanju.

Njegova literarna pot se je pričela v Stritarjevem Ljubljanskem Zvonu, ki ga je nekaj let tudi urejeval, šla je skozi Mohorjevo družbo (Na krivih potih 1893), se povzpela do Slovenske Matice (Iz viharja v zavetje, 1900 — Pogreb, 1902) ter se končala pri raznih obzornikih. Pokojnik je bil marljiv pisatelj, iskren ljubitelj našega jezika ter je s svojimi poročili o gledaliških predstavah posegal tudi v razvoj oziroma v zastoj ljubljanske gledališke umetnosti. Kot človek je bil dobra duša. Posebno rad je skušal pomagati mladim literatom. Najbolj značilno prikazujejo politične razmere njegovega časa njegove »Zr-tve«.

Zbašnikovo literarno delovanje — bil je tudi sodelavec našega obzornika — bo ohranilo njegovemu imenu častno mesto v poglavju družinskega pripovedništva v naši literaturi.

ZAROTA ZOPER SVET

ESSAD BEG

N A D A L J E V A N J E

AVTORIZIRAN PREVOD

ORGANIZACIJA ČEKE

G
P
U

O hiši v Lubjanki v Moskvi, osrednjem sedežu Vseruske čeke, se je že dovolj pisalo. Manj znana je notranja organizacija, obrat v tej hiši, iz katere se je po umoru Urickega razširil rdeči teror po vsej Rusiji.

Cekina četrt v Moskvi je obsegala več oddelkov, ki so se raztezali ob vsej Lubjanki ter so bili obdani z močnim zidom vojaške zaščite. V središču četrti, ki ga je od vnarnjega sveta ločila cela vrsta hiš, je bila temna jetnišnica. Tu so se stekale vse niti. Semkaj so poročali vsi vohuni, tu se je sklepalo o vseh smrtnih obsodbah, tu so padli vsi sklepi o odločilnih merah za zatiranje protirevolucije.

nih obsodbah, tu so padli vsi sklepi o odločilnih merah za zatiranje protirevolucije.

V teh zgodovinskih letih (1918—1920) je bilo delo Čeke usmerjeno le na Rusijo, kvečjemu še na obmejna ozemlja. Šele po končani državljanski vojni, po končani zmagi nad notranjim nasprotnikom, je začela Čeka pridobivati na mednarodnem pomenu. V prvih mesecih in letih sovjetske vlade je bila le njen borbeni organ v bojih z notranjimi sovražniki nove države. Čeka je videla tedaj svojo največjo nalogo v končni iztrebitvi razrednega sovražnika.

Beseda »razredni sovražnik« ali bolje rečeno pojem, ki ga ima o tem boljše, je ključ k umevanju celotnega rdečega terorja. Evropec se često vpraša, kako morejo čekisti in vodje sovjetske države, ki so končno vendarle tudi ljudje, odobravati teror, pred katerim se Evropecu jeziijo lasje.

Skušali so te nepopisne grozovitosti razlagati z ruskim azijatstvom. Tudi so se trudili, da bi s pomočjo Dostojevskega razumeli »rusko dušo«. Kjer ne pomagajo nobene mistične abstrakcije za olepšavanje barbarskih moritev, tam pomaga spomin na dobo tatarskega gospostva, ki naj bi pojasnil pojav žival-

skih grozovitosti. Toda vsi ti poskusi so nezadostni.

Edina prava razlaga za dejstvo, da literati, intelektualci, znanstveniki, narodni gospodarji, ki vodijo Čeko, v družbi z najkrvoločnejšimi sadisti, rablji in duševnimi bolniki ruskega sveta stopajo v temne okrvavljene kleti in tam napadajo neoboroženega nasprotnika ter podpisujejo množestvene smrtne obsodbe — v teku desetih let 1.700.000 smrtnih obsod! —, edina prava razlaga za to je kratka beseda »razredna borba«.

Isti brutalni in neomajni krvniki so se spremenili v neodločne nevrastenike, če je bilo treba usmrtiti člana njihovega razreda. Dzeržinski, ki je ukazal usmrtiti deset tisoče, je dobil histerične krče, ko bi bil moral podpisati smrtno obsodbo starega terorista Savinskova. Da je omenjena razlaga pravilna, dokazuje tudi to, da je v ječi ravnanje s socialisti vseh vrst nesorazmerno milejše nego z zastopniki »sovražnega razreda«. Za komuniste je svet razdeljen v dva velika dela: v razredne prijatelje v ožjem smislu, strankarske tovariše, ki edini veljajo za polnovredne ljudi — in v razredne sovražnike.

Razredni sovražniki so svet zase. Hudoobnejši so od zakletih nasprotnikov, krivovercev, čarovnic in norcev. Razredni sovražnik je pekel, sovražni element. On je sovražni bog, večni strup, ki razjeda svet. Zato je z njimi vsak sporazum nemogoč, zato so celo novorojeni otroci razrednega sovražnika zaničevanja vredni, ker tvorijo naraščaj razrednega sovražnika. Vsak odnos z razrednim sovražnikom je škodljiv in zvezan z velikimi nevarnostmi. Samo odlični razredno utrjeni sodrugi lahko stopijo za kratek čas v stik z razrednim sovražnikom. Toda tudi zanje so daljši stiki katastrofa. Zato so n. pr. vsi uradniki ruskih poslaništev in trgovinskih zastopstev zdaj pa zdaj odpoklicani, ker bi sicer »zgnili« v ozračju razrednega sovražnika.

Najnevarnejše na razrednem sovražniku je, da ga nešolano oko ne more zmerom spoznati. Samo strokovnjak — čekist ga pozna že od daleč. Navadni državljani ga ne more spoznati, zato je tem večje zlo, ki ga zakrivi kot intelek-

tualec, učenjak, pisatelj, zdravnik, odvetnik itd. Zoper to nevarno človeštvo, ki se ne more spremeniti, je samo eno sredstvo: popolno iztrebljenje.

Treba je bilo izumiti stroj, ki dela avtomatično po shemi F, za iztrebljenje sovražnika. Ta stroj ne sme poznati pojma milosti (ki je le iznajdba razrednega sovražnika¹⁾). Ta stroj mora avtomatično odpreti pot v boljšo bodočnost pravemu človeštvu — članom lastnega razreda! Z najmanjši poskus milobe do razrednega sovražnika je izdajstvo lastnega razreda.

Ta avtomatični stroj brez duše naj bi bila Čeke. Le s tega vidika so razumljiva vsa njena dela. Čekist zavedno čuti, da je stroj svojega razreda ter smatra sovražnika v poštenem smislu za drugi del človeštva. To velja seveda le za idealne čekiste. Umljivo je, da je v vsaki Čeki od moskovske do najmanjše vaške organizacije mrgolelo zločincev, sadištev, lopovov, histerikov in goljufov vsake vrste. Med obema deloma človeštva pa je na žalost čekistov še medstopnja. To so ljudje, ki spadajo prav za prav v dobri del človeštva, ki pa se iz nerazumljivih razlogov, najbrž pod vplivom razrednega sovražnika, nočejo priključiti edino pravemu proletarskemu pokretu ter se včasih bore naravnost proti njemu. To so socialisti, anarhisti in revolucionarji vseh vrst. Seveda je treba s temi izgubljenimi otroki boljšega človeštva drugače ravnati nego z navadnim razrednim sovražnikom.

Naloga Čeke je uničenje sovražnika. One, ki so zgrešili pot, je treba najprvo poskusiti s pregovarjanjem. Morda še niso povsem izgubljeni za razred, ki spadajo vanj po vsem pravu. Le težko pade odločitev za njih usmrnitev. Rajši jih obsodijo na dosmrtno ječo. »Moramo jih imeti v ljubeznivi zaščiti,«²⁾ je rekel Lenin. Večina njih more biti sprejeta v vsakem času v vrste novih gospodov, če so že spoznali in priznali svoje znote.

Za zatiranje sovražnega razreda so iznašli statistične sisteme. Zanimive razpredelnice in grafične prikaze, ki dokazujejo uničevanje v krivuljah koordinacijskega sistema razveseljujejo oko vsakega ljudskega gospodarstvenika.³⁾

Te razpredelnice niso bile potrebne, da se napravijo socialisti neškodljivi. Za to so rabili druge risbe, ki so sličile astronomskim zemljevidom in so preiskovalnemu sodniku stalno in jasno kazale položaj vsakega sodruga v sovražni organizaciji. Tu so bile natančno zaznamovane velike in male zvezde, prav tako osrednja telesa, okoli katerih so krožile.⁴⁾ Vsak novo odkriti planet je bil takoj zarisan v nebo mišljenja. To se je godilo zelo točno, učenjaško in matematično, kajti Čeke je znanost o telesnem uničenju sovražnika, ustanovljena po ljudeh, ki so bili vajeni gledati življenje skozi prizmo teorije, razpredelnice, sheme in abstraktnega sistema.

Kakšna je bila organizacija te vede? Na čelu organizacije rdečega terorja je bil tako imenovani kolegij Čeke, to se pravi vsruske »izredne komisije«. Kolegiju je načeloval sodrug Feliks Dzeržinski. Kolegij je moral vedeti vse, kar se godi v Čeki, obsojal je ljudi na smrt, dajal navodila za počasnejši ali hitrejši tempo terorja ter je bil odgovoren svetlu vladnih komisarjev za miren razvoj politike. Moč Čeke se je raztezala izključno na ozemlje prave Rusije. V narodnih republikah, n. pr. v Ukrajini, na Kavkazu in drugod, so bili posebni kolegiji domačih Ček. Ruska Čeke in one narodnih republik so imele celo vrsto oddelkov. Shema ureditve Čeke in njenih nalog daje naslednjo sliko notranje organizacije vsake pošamezne Čeke.⁵⁾

Na prvem mestu je bil preiskovalni oddelek, ki so ga vodili preiskovalni sodniki. Število teh sodnikov je bilo skrajno nizko. Tako je imela n. pr. ukrajinska Čeke, ki je vladala nad tridesetimi milijoni ljudi, samo sedem preiskovalnih sodnikov. Preiskovalni sodnik ni smel načelno biti izšolan pravnik. Ker je sovražni razred ustvaril temeljna načela pravoznanstva, je bilo njih poznanje za razredne preiskovalne sodnike odveč. Njih naloga je bila po svojem proletarskem občutju ugotoviti razredno pripadnost aretiranca ter predložiti seznam na smrt obsojenih kolegiju, ki je potem razsojal.⁶⁾

Preiskovalni sodniki so bili večinoma bivši delavci, vsi mlajši ljudje, ki so v ozračju neomejene oblasti kmalu pri-

¹⁾ Prim. »Krvavi meč«, št. 1. 18. VIII. 1919.

²⁾ Melgunov: »Rdeči teror«.

³⁾ Lacia: »Dve leti borbe na notranji fronti«, priloga. Bepalov: »Izpoved agenta GPU«.

⁴⁾ »Čeka« Izdaja Z. B. socialnih revolucionarjev. Berlin 1922.

⁵⁾ Prim. Nilostonski: »Krvava pijanost boljševizma«, str. 10, 11, 13, 14.

⁶⁾ F. P. Drugov: »Z Dzeržinskim v Čeke«.

čeli »gniti«, kakor se glasi boljševiški strokovni izraz za dogodke te vrste.

Edino izjemo so tvorili preiskovalni sodniki, ki so vodili preiskavo proti aretiranim revolucionarjem in znanim politikom. Tu je zaposlila Čeka svoje najboljše, ideološko izšolane moči. Preiskovalni sodniki v teh primerih niso samo razkrinkali dejanj obtoženca, ampak so morali imeti z njim tudi pogovore filozofsko revolucionarne vsebine, da jim morejo s pomočjo teorije dokazati edino zveličavnost boljševiškega marksizma. Toda preiskovalni sodniki te vrste so bili le ideal. V resnici — aretirani revolucionarji nudijo o tem dovolj dokazov⁷⁾ — so bili le redko kos svoji nalogi.

Drugi važni oddelek je bil tako imenovan Osobij Otdel, »posebni oddelek«. Naloga tega oddelka je bila organiziranje političnega vohunstva. Ta OO je bil najdražji oddelek Čeke. Stal je ogromne vsote,⁸⁾ zato pa je izvrstno delal. OO je delal strogo tajno, ter popolnoma ločeno od drugih oddelkov. Celo najzaslužnejši sodelavci drugih oddelkov niso imeli vstopa vanj. Nadzoroval je celotno prebivalstvo republike od ljudskih komisarjev do lastnih agentov. Število teh agentov, ki so bili le redko dobro plačani, je segalo v brezmejnost. Po neki statistiki je bil vsak dvanajsti prebivalec Rusije agent OO.⁹⁾ Samo višji agenti in vodja tega oddelka so morali biti komunisti. Drugi so bili iz vseh slojev prebivalstva. Najspodobnejšim izmed teh agentov so za posebne zasluge izročili člansko izkaznico komunistične stranke. Vodje tega oddelka so poročali naravnost predsedniku kolegija, torej Dzeržinskemu osebno. Posebna naloga neke sekcije v tem oddelku je bila izsleditev razredno sovražnih elementov, ki se iz neumljivih in zato tem bolj sumljivih razlogov v javnosti niso obnašali sovražno. Za izsleditev teh tajnih nasprotnikov so dobili agenti nalog za ustanovitev protirevolucionarne stranke, za katero so morali vneto pridobivati člane.¹⁰⁾ Vsi člani te stranke so bili očitno vredni smrti. Ker je imela Čeka odlične člane v vseh slojih prebivalstva, izvedba te politične provokacije ni bila težka.¹¹⁾ Istega načina so se posluževali za izsleditev ponarejevalcev denarja, tatov in zločincev vseh vrst.

Tretji oddelek Čeke je bil tako imenovan operativni oddelek, ustanovljen v prvih dneh Čeke. Njegova naloga je

bila čisto vojaška. Njegov uradni naziv je bil: Posebni zbor izredne komisije. Pomen Čekinih čet ni bil v številu, temveč v neomajni zvestobi do sovjetske vlade. Le razmeroma majhen del teh čet je bil iz stokrat presejanih ruskih delavcev ali kmetov, na katere so se mogli popolnoma zanesi. Večino teh čet so tvorili Kitajci. Ti vojaki so bili iz Kitajske ali iz obmejnih ozemelj. V Rusiji so bili tujci ter so se zavedali, da bi po padcu boljševikov ne bilo zanje nobene rešitve. Zato so jih mogli mirno pošiljati pri uporih na delavce in kmete, ker se niso bali njih razredne solidarnosti z ruskimi kmeti.

Med nalogami teh čet je bila tudi varnostna služba v Čeki. Bili pa so tudi še tako imenovani mednarodni voji s pripadniki komunizma iz drugih držav. Jedro in večino teh komunistov so tvorili Letonci iz stranke tako imenovanih letonskih gozdnih bratov. Ti ljudje, zaradi zasledovanj caristične vlade skrajno sovražni vsemu, kar je bilo ruskega, so imeli v notranji službi Čeke važno vlogo. Vojska pa ne obstoja le iz vojakov, njen najvažnejši del je častniški zbor. Sovjetska vlada ni razpolagala z vojaško izvežbanimi oficirji. Bivši caristični častniki, ki so stopili v njeno službo, se ji niso zdeli dovolj zanesljivi za vodstvo Čekinih čet. Zato so bili junaki oktobrskih dni, rdeči mornarji in mladi, posebno navdušeni komunisti imenovani za častnike teh čet. Te čete niso bile nikdar v bojih z belimi gardisti, zato se vojaška nesposobnost njih oficirjev ni maščevala. Za krotitev nezadovoljnih delavcev in lačnih kmetov ter za stražo Čekinih jetnikov je popolnoma zadostovala njih šolska in vojaška izobrazba. V primeri z rednim vojaštvom so bile te čete izvrstno hranjene, čeprav je vlada v času pomanjkanja živil pomnožila njih skromno hrano z bogatimi pridevki komunistične ideologije. Med temi četami ni prišlo nikoli do upora proti sovjetski vladi.

D A L J E

⁷⁾ Nadeždin: »Eno leto ječe v Butirskih.

⁸⁾ Niloslovski: Istotam.

⁹⁾ Melgunov: Istotam.

¹⁰⁾ Beapalov: Istotam.

¹¹⁾ Agabekov: »Čeka na delu«, — Berlin 1931.

V I N E T A

I. KOSTIAL

Mnogo poezije in fantazije ovija potopljeno mesto; tudi resnobni raziskovalci niso bili vselej prosti teh dveh škodljivih primesi. Stara uganka, ali je bila sploh kdaj kaka Vineta in kje je ležala, ni še definitivno rešena. Ko je dal okrog l. 1898. neki bogatin v Stettinu »Pomorjanskemu zgodovinskemu društvu« na razpolago neki znesek, da bi se to vprašanje rešilo, se ni dognalo nič novega.

Stara poročila v kronikah in stari zemljevidi so postavljali Vineto na razne kraje. L. 1544. je trdil učeni Sebastian Münster (»Kosmographie«, Basel), da je ležala Vineta blizu Kose-rova (na otoku Usedomu), kjer je danes »Vineta-bank« (čer ali kleč). L. 1633. je izšla popravljena izdaja Merkatorjevega atlanta, ki ima ob otočju Rudenu pred usedomskim severnim rtičem te-le besede (latinske): »Vineta, nekdanj veleslavno tržišče, pogoltnili so jo valovi.« Ta dva nazora sta imela v teku stoletij vsak svoje pristaše. Neki Cantzow,* pisatelj XVI. stoletja, piše, da »leži pri vasi Domerovu v morju veliko kamenja in fundamentov,« in da je sam videl cerkve in mestne hiše »še lepo v redu in sledove ulic«. Ta popis »vinetske čeri«, češ, da je to potopljeno mesto V., so prevzeli razni nemški, danski in slovanski pesniki, med njimi tudi Anton Aškerc (gl. pesem »Vineta« v Westrovi Slovenski čitanki za III. razred in Westrovo opombo na str. 243!).

Natančna preiskava one pokrajine pa je dala nove rezultate, ki so presenetljivi; zdi se, da so ž njimi vsi dvomi odpravljeni. Karl Schuchhardt iz Hannovera, prehistorik in arheolog, je iskal l. 1924. stari pristanišči Jumne (Jumneto) in Jomsburg. Še pred kratkim so zgodovinarji menili, da ste ti dve trdnjavi istovetni z Volinom (vzhodno od Usedom), kakor je pisal Saxo Grammaticus (danski kronist, rojen ok. 1150).

Schuchhardt pa je ugotovil, da ima ono mesto eno svoje ime Jumneto po okraju Jumni in drugo ime Jamsburg po okrožju Jomi in da je ležalo ob severnem koncu Usedom, ne pa na otoku Volinu. A d a m

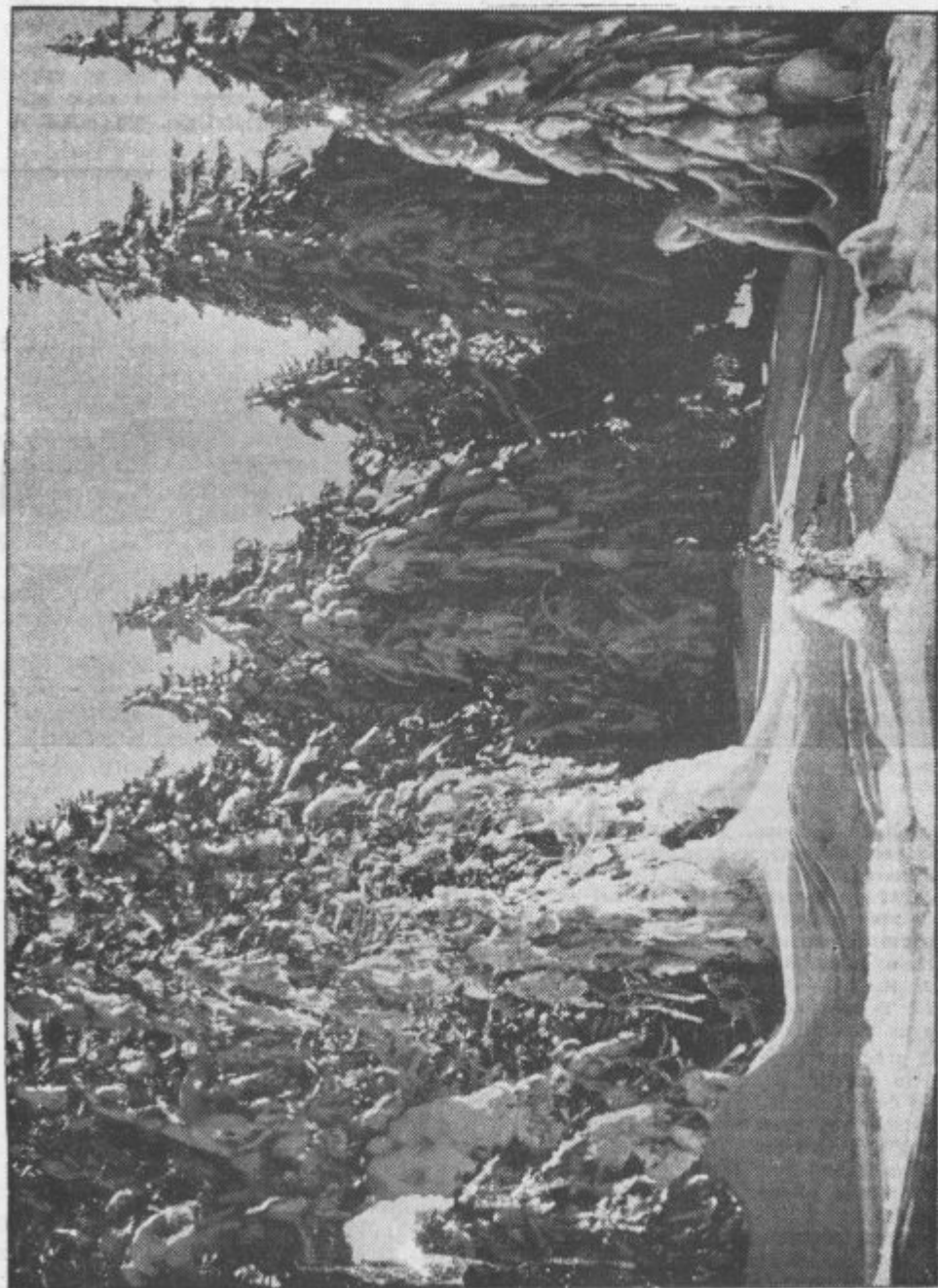
iz Bremena (»Gesta« iz 11. stol.) nam je opisal to mesto »Jumne« (= Vineto) kot mogočno pristanišče in trgovsko mesto; imenuje Jumne največje evropsko mesto; prebivalci da so poganski Rusi (baltski) Slovani in barbari; tudi Sasi se smejo naseljevati, če ne poudarjajo svojega krščanstva. Mesto je polno blaga vseh severnih narodov in ne pogrša nobene prijetnosti. Tako Adam. O tem mestu govoré tudi razne stare skandinavske pripovedke. Menda je Jumne ali Vineto ustanovil danski kralj Harald Blotand (»Sinjezobec«) okoli l. 950. za brambo proti Slovanom, ki jih je bil podvrzel. Jóm svíkingasaga« (izd. v Lundu 1879) pa pravi, da je mesto ustanovil slovanski kralj Burislav, zgradil pa vojskovodja Palnatoke. V tej sagi beremo: »Dal je napraviti tolikšno pristanišče, da je lahko istočasno tam ležalo 300 dolgih ladij. Posebno umeten je bil vhod v pristan. Bila so vrata in nad njimi velik kamenit most. V odprtini so bila železna vrata, ki so se dala zapirati od znotraj, na mostu pa velik stolp s pripravami za metanje kamenja. Eden del gradu je molel v morje.« Samo moški v starosti od 18 do 50 let so se sprejemali, ne pa ženske; bojazljivi niso imeli pristopa. Jomsburžani so se vozili drzno na sever. Okrog l. 1000. je moral biti Jomsburg — Vineta najslavnejše severno mesto. — A tudi o koncu tega mesta se sliši; Snorri Sturluson, sloveč Islandec 12. in 13. stol., piše v »Heimskringli« (izd. Jónsson 1893), da so se slovanski meščani uprli gospodujočim Dancem, da je pa kralj Magnus Dobri (1042 do 1047) mesto hitro osvojil, oplenil in zažgal; že prej (l. 1030) je baje Knut Veliki Jomsburg razdejal (deloma). Toda trdnjava se je zopet popravila. Zdi se, da sta dva skandinavska priseljence All in Herri slovanske prebivalce zapeljala, da so se poprijeli piratstva. Danci so udeležence takih pohodov nečloveško mučili do smrti (1090). Uspeh pa ni bil trajen; kralj Erik I. (1095—1103) je moral zopet napraviti vojni pohod proti Jomsburžanom; odtlej je bila njih nekdanja moč zlomljena. Malo pozneje ni bilo nič več slišati o Jomsburgu — Jumni. — To mesto je Schuchhardt z dobrimi razlogi lokaliziral ob severnem rtiču otoka Usedom, prav tam, kamor

* Pomorjanska zgodovina v dol.-nemškem narečju; objavil jo je Böhmer l. 1835. ob tristoletnici.

je postavil Merkator Vineto; Jumneta je brez dvoma Vineta; vse kaže na to. In tega močnega gradu in mesta, ki so ga Danci tolikokrat premagali, vendar ni pokončala vojska — temveč morje! Okoli l. 1100. je moralo morje Vineto — Jomsburg pogoltniti.

Kdor ni zadovoljen s temi Schuchhardtovimi izsledki, naj študira toliko

kakor on; naj gre na lice mesta in začne enako korenito in vestno raziskovanje; naj skuša s pravilnim sklepanjem iz danih premis priti do verjetnih zaključkov — pa nas bo prepričal. Kdor pa sam teh reči ni resno preučil in ni raziskoval pokrajine, naj se ne pita s trditvami, za katere nima dobrih razlogov.

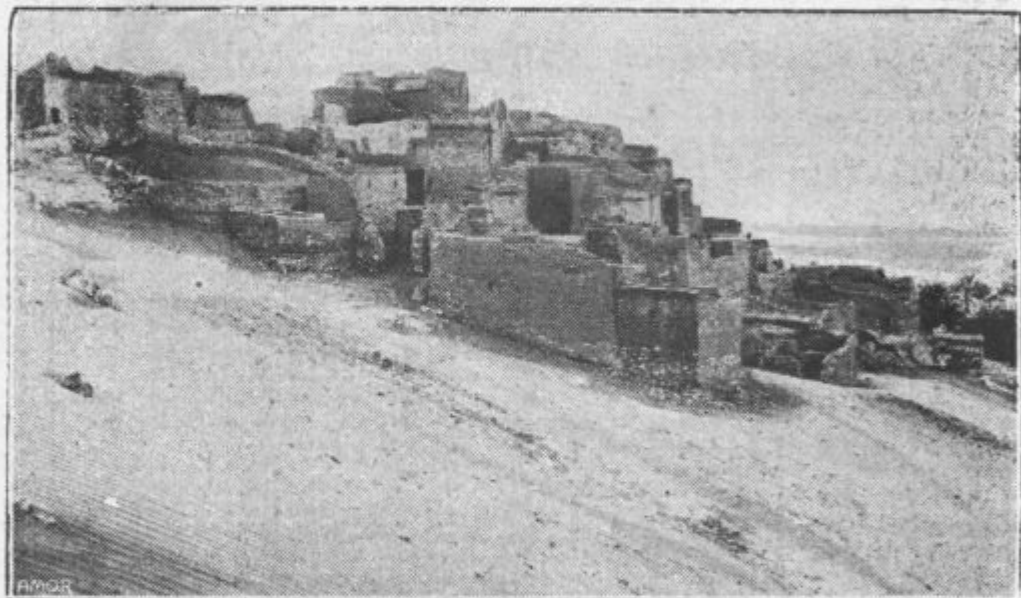
ZIMSKI SLJAJ

RENÉ GOUZY

Na vseučilišču v Neuchâtelu je napravil profesorski izpit iz romanskega jezika-slovja, potem pa l. 1896 odpotoval za dve leti v Kongo. Ob tej »junaški dobi« koloniziranja je bilo od sile naporno križariti po črni zemljin, saj je še tako manjkalo potov in prevozil.

Iz neznanega sveta je mladi Gouzy prinesel dve zanimivi knjigi: »O gorilah, prtilikavcih in celo o ljudeh«, kar se v nemškem prevodu glasi: »Das donnernde Wasser«. Drugo delo nosi naslov: »V velikem afriškem soncu«. Med narodopisnimi in zemljepisnimi pripominjami je pisec raztrosil precej šegavosti.

niv predgovor mu je napisal veliki poznavalec afriške celine, André Demaison, avtor privlačne knjige »O živalih, ki jim pravimo divje«. Pariški literarni in enciklopedični obzornik »Le Mois« je v obsežni razpravi ondan zabeležil med drugim: »Med učenjaki in potovalci je malokdo tako poučen kot g. Demaison o črncih, njih govoricah in slovstvu«. Mesečnik P. je pri nas pred nekaj leti priobčil kratek prevod iz Demaisona. Ta mož je v svojem uvodu priznal pomen Gouzyjevega spisa »Od Lemanskega jezera v Niger skozi Saharo«. Puščava, 5500 km široka od vzhoda na zapad, je Gouzyju dala obilo prilike za mikavne doživljaje. Tu slišiš o

Vas v Adraru ob mejah Tanezrufta

Vrnivši se v Švico, je Gouzy deloval v vojaški službi, kjer je prirnil do podpolkovniške časti. V tem času je krenil še nekajkrat po širnem svetu. Izkazal se je tudi v zrakoplovstvu; z Valterjem Mittelholzerjem je dovršil znameniti polet po Afriki, o čemer bo pričala znana knjiga »R. A. S. T. — V hidroavionu iz Curiha na rtč Dobre nade«. Švicarski Aéro Club ga je za to odlikoval s svojo svetlinjo.

Kot predavatelj je nastopil pač po vseh trgih in mestih po Helveciji. Saj pa je imel o čem govoriti. Od nadaljnjih njegovih spisov naj omenim: »Zgodba o levih in drugih mogotcih«, ki je izšla tudi v nemščini tako kot izvrstni pustolovski njegov roman »Sever je hujše« (Le Nord est pire).

Ob koncu preteklega leta 1934 pa je Ženevska tribuna izdala njegov potopis »Du Léman au Niger par le Sahara«. Ljubez-

»ergu« ali peščeni puščini z njenimi sipinami razne višine; zveš, kaj je »reg«, lina-to in prodnato ozemlje; kaj »hammada« ali kamenita pusta. Odpočiješ si v zelenici Beni Abbés, dospješ — ne brez ne-zgod — v Adrar blizu razvpitega Tanezrufta, potem k postojanki »Bidon 5« po teh in onih perlpetljah. D.

STIKI MED NEOMIKANIMI LJUDSTVI

O tem predmetu je nekajkrat predaval te dni v visokošolskem inštitutu v Zenevi znameniti narodoslovec Br. Malinowski, prebivši precej let med primitivnimi rodovi po Melaneziji in Afriki.

Problem odnošajev med preprostimi plemenimi je že problem mednarodnih zvez. Narodnosti so v nekem smislu obstajale že v daljnih časih prazgodovinske dobe. »Bellum omnium contra omnes« (vojna vseh proti vsem) smo pogosto slišali. Ali pa ta izrek popolnoma pravilno označuje njih medsebojno razmerje? V zmoti smo, če to verjamemo. V tem oziru ne smemo niti krivično sistematizirati niti idealizirati. V katerikoli dobi si bode, trdi Malinowski, zamenjavajo primitivci vrednote, kadar to dopušča zemljepisni položaj; če ne več, pa vsaj primorci s prebivalstvom v notranjosti. Ti gospodarski stiki vodijo do molče priznanih dogovorov, ki se jih obe stranki držita. Na ta način morejo — iz koristoslovja seveda — ljudstva različnih prosvetnih stopenj, pri katerih so poedinci, sami zase vzeti, bojeviti ali celo kruti, mirno v dobrem sosedstvu živeti, ne da bi vzdrževali

vojaške priprave. Vojna z organiziranimi silami je neomikancem neznan in ne bi bila nič prida. Saj znajo samo ničiti, ne pa pleniti. Vojna jih ne miče in je niso vajeni. To pa še nikakor ne ovira, da ne bi v notranjosti danega plemena nastajali hudi spori v obliki dvoboja, nenadnega napada na kako selo, itd. To velja za tako za neolitsko kakor za paleolitsko dobo ali omiko.

Da bo vojna metodična in plodonosna tistim, ki jo pričenjajo, je treba doseči razvojno stopnjo, kakršne primitivci še niso dosegli. Duh osvajanja ali misel, da bi si podjarmili posameznike ali plemena, jih ne obhaja. S tega vidika je Malinowski strokovnjaško pretresal vprašanje o tako zvani biološki nujnosti vojne in zaključil, da po vsej sreči vojna dandanašnji obeta čedalje manj koristi za napadaleca. k.

VELIKO TELO, MAJHNI MOŽGANI

V Skalnem gorovju je ameriška znanstvena odprava odkrila dvanajst okostij zavrov, ki jim prisojajo starost 125 milijonov let. Dočim je ogromno telo teh velikanov tehtalo po 15 ton, so možgani tehtali komaj 30 g ali okrog pet stotisočinko telesne teže. Pri človeku znaša možganska teža sedemdesetinko telesne teže.

Mladi smučarki v raju mednarodnega zimskega sporta — v švicarskih gorah

IZ LITERARNEGA SVETA

TARTARIN IZ TARASKONA NA PLATNU

Za Don Quijotom bo še Tartarina doletela filmska čast. Ne da bi bil tako slaven kot oni, spada vendar med legendarne človeške tipe, ki zaslužijo nesmrtnost. Od nekdaj so lovi — včasih tudi vojaki — veljali za bahače. Plauton »Miles gloriosus«, Lukianova »Resnična zgodba« priča o tem. Spomnite se Nemroda, Aristostovega Rodomonta, Shakespeareovega Falstaffa, Gautierovega Matamora, Münchhausenovih »Cudovitih dogodivščin«, ki še tako slujejo po Nemčiji, in po njih posnetih »Aventures de M. de Crac«, namenjenih francoski mladini. Iz našega slovstva se ne domislim obširno izdelanega lovskega hvastača; vendar bi sodil semkaj Andrejčkovega Jožeta »Boj z medvedom« ali R. Murnika »Lovske bajke in povesti«.

Posamezne pokrajine so na glasu, da porajajo obilo ljudi, ki »s preveliko merico merijo«. Irce štejejo med največje široko-ustneže v Veliki Britaniji; Poljaki so priznani šaleži Srednje Evrope, Bergamaski pa v Italiji, Andaluzi se lažejo za vso španijo, Gaskonci in ostali južnjaki hlatajo in se hvalijo za vso Francijo. Iz nemške čitanke na nekdanjih višjih gimnazijah se spominjam epigrama — Lessingov? — ki označuje pokrajino Hagenau:

Die Tadener zu Hagenau sind ausgewitzte Leute,

Und wär' kein Pulver in der Welt, erfinden sie es heute.

Pri nas imajo podoben sloves Ribničani in Lamberžani.

Svoje dni so trdili, da je Francija — evropska Gaskonja, evropski glumač. Gaskonji pa je izpodnesel njeno prednost Alfonz Daudet. Tartarin je pahnil gospoda pl. Kraka s prestola.

Tartarin je prišel na svetlo 19. junija 1863 v literarnem »Figaru« pod naslovom Chapatin le tueur de lions (š. ubijalec levov). V tej noveli so bile v jedru glavne zgodbe poznejšega romana. Ko je delo razširil, je pisec predrugačil precej imen, da ne bi tega ali onega človeka razžalil. Objavil ga je l. 1869 »Petit Moniteur« pod naslovom: Barbarin de Tarascon. Oglasila pa se je stara družina s tem imenom, zahtevajoč, da se čim prej izbriše njen priimek iz teh pavlihovskih nortij. Tako je junak dobil dokončni krst: Tartarin. Sicer se je neki takratni dnevnik potrudil in poiskal precej Tartarinov po francoskem ozemlju, na srečo pa nobeden ni ugovarjal. Zgodilo se je torej tako kakor Bolleauju, ki je imel z dvema Rolletoma opraviti zaradi znamenitega aleksandrinca:

J'appelle un chat un chat, et Rollet un fripon.

Mačku pravim maček, Rolletu pa slepar.

»Petit Moniteur« s Tartarinom ni naredil kdo ve koliko kupčije, saj njegove čitatelje je bil razvadil Ponson du Terrail. Šele ko je delo izšlo v knjigi z bobnečim naslovom: Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon (1872), ga je pozdravilo občinstvo z bučnim smehom. A nakopal si je grozno zamero pri Taraskoncih. »Naj se le kdaj prikaže Daudet!« so meščani pretili vsako jutro s pestjo proti Parizu.

Po nekaj letih se je Daudet vendar prikazal in se pod napačnim imenom vpisal v hotelu Pri Cesarju, meneč da ga Taraskonci ne poznajo po vnanjosti. Tedaj pa opazi hotelirja, ki se mu razoglavlja resno bliža, kakor da ima neprijetno nalogo. »Gospod Daudet,« izpregovori, »mного sem vam dolžan, vse svoje imetje dolgujem vam... Te dom oi se moral imenovati »Hôtel Tartarin«. Sem prihaja dosti Angležev in Američanov. Najprej me vsakdo vpraša po vašem junaku, njegovi hiši, njegovih trofejah. Odgovarjam jim, da je na lovu in da se skoraj vrne. Tedaj pa čakajo in trošijo denar. Tartarin me je obožatil.«

Kmalu nato je provensalski dnevnik »Aiol« naredil mir in spravo med Taraskonci in Daudetom.

A. D.

IZ POLJSKE

V Varšavi so v prisotnosti predsednika republike otvorili jubilejno razstavo, ki naj jasno pokaže veliko vlogo Adama Mickiewicza v življenju Poljske. Ogromno gradivo, ki je zbrano v devetih sobah, obsega: pesnikove rokopise, knjige in brošure. Posebna soba je določena za Pana Tadeusza. Dalje nahajamo številne spomine, kakor razna izpričevala, korespondenco, dokumente, slike i. dr. ter literaturo o njem. Pričujoča razstava bo nedvomno mnogo pripomogla, da se bo zanimanje za Mickiewicza še bolj poglobilo.

Poljska akademija znanosti v Krakovu je v redakciji univ. prof. dr. W. Konopczyńskiego začela izdajati Poljski biografski leksikon, katerega prvi zvezek je prav te dni izšel. Delo bo vsebovalo okrog 10.000 imen. Izhajalo bo v snopiščih po šest pol v kvartu vsak drugi mesec ter v celoti obsegalo 20 debelih knjig. Veseli nas, da se tudi Poljska, ki ni do sedaj imela nobenega podobnega dela, z imenovano publikacijo uvršča v krog onih narodov, kateremu pripadamo tudi Slovenci.

Zelo simpatično je poljska javnost sprejela Bitenčevo povest Sončne pege, ki jo je izdala Vodnikova družba. Dopolnilnik krakovskega »Ilustrovanega Kuryera Cod-

ziennega», dne 21. januarja pohvalno omenja to slovensko povest, ki obravnava požrtvovalno ljubezen med Poljakinja Honorato, deklico plemenitega značaja, in slovenskim častnikom Polajnarjem. Posebej poudarja značaj Polajnarja, ki kot dober Slovan podpira poljsko narodno gibanje in

sodeluje s poljskimi legionisti, pri čemer pa postane sam žrtev madžarskega vojaka. Z nacionalnim zadovoljstvom beleži, da je ta slovenska povest polna navdušenja in globoke ljubezni do Poljske.

S. B.

TEHNIČNI OBZORNIK

UMETNOST REZANJA

Pisec teh vrstic se bo vedno spominjal zimskega popoldne, ko je bil slučajno stopil v predavalnico, kjer je profesor fizike razlagal medicincem klin ali zagozdo. Spočetka je suhoparno, torej »strokovnjaško«, razvijal osnovne zakonitosti. — Ze sem hotel potihoma zapustiti predavalnico, ko je nenadoma preokrenil razlago na rezanje. Vsakdanje opravilo rezanja s sekiro, nožem, škarjami je postalo namah tema predavanju, ki bi lahko nosilo naslov: »Kako uporabljajo rezila mesar, pek in drugi rokodelci in kako ga mora uporabljati zdravnik.« Predavanje me je potegnilo nazaj. Saj mi je obrnilo pogled na ono »brezpomembno« delo, ki ga dan za dnem opravlja človek zgolj po občutkih nad vse smotreno. Tu se mi je rodilo spoznanje, ki mi je pozneje dalo mnogo pobud, da je namreč znanstveno raziskavanje koristno tudi tam, kjer bi mu laik odrekel vsakteri pomen. Kajti na podlagi znanstvenih opazovanj in poskusov se smotrenost dela stopnjuje, ker postane nezavisno od spretnosti posameznika. Iz tega vidika bodo tudi naslednja razmotrivanja, ki obravnavajo tehnološki problem rezanja, pridobila na zanimivosti.

Videli smo že neštetokrat, da mesar pri rezanju mehke klobase, ne pritiska z nožem nanjo, marveč jo z naglimi potezami noža sem ter tja »prežaga«. To napravi zategadelj, ker noče, da bi zaradi močnega pritiska izgubila klobasa svojo obliko. To dejstvo nam pojasnjuje, da je pritisk na predmet pri rezanju večji, če pritiskamo nož navpično. Toda če narašča pritisk rezila pri rezanju predmeta, narašča obenem protipritisk predmeta na rezilo — po zakonu o akciji in reakciji. Čim bolj torej obremenimo rezilo, tem prej se obrabi. Če hočemo torej rezilo obvarovati, moramo rezati z majhnim pritiskom, torej predmet »prežagati«. Ko ostri mesar nož z brusilnim kamnom, vreže vanj fine zobce, ki olajšajo omenjeno žaganje.

Če si ogledamo posamezna orodja, opazimo, da imata obliki in dleto klinasto, nož pa ostro rezilo. Ostrina rezila (ostri kot preza) je odvisna le od pritiska, ki ga mora le-to premagovati: čim večji je pritisk, tem topejši mora biti klin.

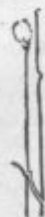
Toda naj je naša spretnost pri rezanju še tako velika, vedno rabimo znaten pritisk. Ogledajmo si to na primeru. Prožno vrbovo

šibo odrežemo navadno s srpastim nožem tako, da potegnemo rezilo od veje v stran (sl. 1). V začetku je sila kljub odmiknanju

Sl. 1.

rezila še velika in upogne vejo. Zato je prerez poševen in ima obliko elipse. Prerezati smo morali torej večjo ploskev, kot bi jo dobili s pravokotnim prerezem veje. Ko smo vejico skoro že prerezali, nam ni mogoče več odmikati noža od veje v stran. Zato naraste ob koncu rezanja pritisk tako močno, da vejo prej raztrgamo ali delno olupimo nego prerežemo (sl. 2).

Sl. 2.

Isti pojav opazimo tudi pri rezanju las, pri britju. Če si ogledamo na sliki 3. prerez skozi povečane lase z brade, vidimo, da so prerezane nalik vrbam v obliki enostransko koničastih elips. Pri topih britvah postane včasih pritisk na las tako velik, da ga iztrga s korenino vred. Tako nastane ranica, ki se mnogokrat gnoji. Le izvežbanemu brivcu se posreči »žaganje« las s podolžnim prerezom, pravokotno na njihovo dolžino. (Sl. 4).

O tem je priobčil v reviji Sientific Amerikan F. Kayser zanimive podatke. Ploskev, ki jo je treba obriti, znaša 250 kvadratnih centimetrov. Ker zavzema vsak las 1 kvadratni milimeter, je treba prerezati okoli 25.000 las. Če bi bil posamezen las debel desetinko milimetra, bi z združitvijo vseh

Sl. 3.

las dobili las s premerom 18 milimetrov. To število pojasnjuje, da je delo pri britju, ki ga opravimo v 2—4 minutah, precejšnje; zveča se pa še znatno pri topih in nesmotrenih rezilih. Ker vemo, da pri ukritviti las narašča delo pri britju, ker

Sl. 4.

se zveča ploskev, ki jo je treba prerezati, vemo tudi, da bo britje najsmotrenejše takrat, ko bo zadostoval kar najmanjši pritisk.

Zanimivi računi, ki jih je izvedel Kayser, nam povedo tudi, kolik je pritisk, ki ga rabimo pri britju. Debelini lasu 0,1 stoji nasproti debelina rezila (0,00025 mm). Slično razmerje bi dobili, če bi z milimeter debelo žago hoteli prežagati 4 metre debelo drevesno deblo. Če ocenimo ta pritisk kar najbolj nizko, znaša še vedno 200 kg na kvadratni milimeter. Zavedati se moremo namreč, da pri britju vrežemo kvečjemu v 0,001 kvadratnega milimetra veliko ploskev ter znaša zato resnični pritisk manj ko 200 gramov, običajno celo le 30 gramov.

Pritisk moremo zmanjšati in tako obvarovati rezilo, če rezanje kolikor mogoče prilagodimo »žaganju«. Ker je tak način britja praktično izvedljiv, so izoblikovali tehniki brivske priprave, v katerih žene pedenjmotor rezilo sem ter tja. Teh-

nika je torej omogočila s svojim navidezno nevažnim proučevanjem rezanja prijetno britje vsakomur, povrh pa je še povečala zmogljivost britvic.

H koncu naj le še omenimo, da klepi, ki smo jih dobili pri britju, ne veljajo za striženje las. Kajti pri tem ne pride v poštev rezanje, marveč le odrivanje, ki zahteva tako rezilo. (tma)

ELEKTRIČNI VRATAR

V mnogih krajih zahteva policijska oblast, da so na glavnih hišnih vratih nameščena stikala, ki vodijo k električnim zvoncem v stanovanjih. Poleg te naprave so v zadnjem času opremili marsikatera hišna vrata z električnim odpiralcem vrat, da ni treba stanovalcu ob vsakem zvonjenju opraviti dolgo pot od stanovanja do vhoda. V tem slučaju so seveda hišna vrata stalno zakle-

njena. Ta način zavarovanja ima sicer prednost, da ne more nihče v hišo, ne da bi mu bil ta ali oni stanovalce odprl vrat, ima pa vendarle še hibo, ker v večini primerov ne vemo, komu naj odpremo ali smo že odprli vrata. Temu nedostaku hoče odpružiti »električni vratar«.

Z njegovo pomočjo moremo, ne da bi zapustili stanovanja, dognati, čemu hoče tujec vstopiti v hišo. Z njim bomo mogli odslej vsakega obiskovalca pred vstopom v hišo ali — kar je velike važnosti za samotne vile — v vrt, vprašati po željah ter preprečiti vstop nezaželenim osebam.

Električni vratar je telefon z zvočnikom, ki je napeljan med stanovanjem in vhodom v hišo ali vrt. Obstaja iz stanovanj-

skih stanic in iz stanice pri vratih, ki nosi v kovinskem okvirju, varno pred vremenskimi ujami zvočnik in mikrofoni. Iz stanovanja moremo govoriti z osebo, ki hoče vstopiti ter od nje, preko mikrofona, dobiti tudi odgovor.

Važen je električni vratar za lekarnarje in zdravnike, ki jim pri zvokih zvonca ni treba takoj vstati ter odhiteti k vratom.

Ohišje glavne stanice pri vratih moremo vzdati v steno ali na nji pritrditi. Stanica v hiši obstaja iz cenega hišnega telefona, ki ga moremo pritrditi kjerkoli. Razdalja med stanovanjem in vrtni ni sme presegati 500 m. Napeljava sama je zelo enostavna; za vod zadošča običajni trofazni kabel, za baterijo pa žepna ali suha z napetostjo 6 voltov. Poraba toka je minimalna, ker se tok vključi le tedaj, ko snamemo slušalko v stanovanju.

Električnega vratarja na delu vidimo na naši sliki. Spodaj je naslikan vhod, ki ima v ograjni steber vdelan zvočnik, v zgornjem krogu je stanovanjska stanica.

(tma)

ČLOVEK IN DOM

SVETLOBNA KULTURA — STANOVANJSKA KULTURA

Kaj vidijo gostje? — Staro vprašanje v novi »luči«

Družabnost se v mestih in po deželi razvija pretežno v večernih urah — pri umetni luči. Temu je kriv naš poklic, ki nas zaposluje do poznega popoldne ali celo do večera. Sled pa, ki jo vtre gostom naš dom v pretežni meri, je odvisna — dasi na to navadno niti ne mislimo — od učinkovitosti umetne svetlobe. Kajti z dnevno sliko stanovanja v spominu, se nam zdi ono tudi pri luči neizpremenjeno.

Mnogo gospodinj — in uredba doma je na srečo zopet v pretežni meri stvar gospe! — namreč ne ve, kako važna je razsvetljava za razpoloženje gostov. Vsaka žena ima pravično željo, da bi blestela pred gosti v čim »boljši in svetlejši luči«. Vnanja plat te zahteve pa zavisi ponoči le od pravilne razsvetljave. Saj obstajajo »nočni obrazi«, ki odkrivajo vse svoje čare šele pri žarki umetni svetlobi ter »dnevni obrazi«, ki morajo izbrati večerno razsvetljavo zelo previdno, če naj sploh pridejo do veljave.

Kot gostitelji nočemo le zabavati goste, marveč jim hočemo pokazati tudi naše stanovanje iz lepe plati. Gosta, ki nam pomeni mnogo, hočemo že pri prvem obisku pridobiti zase ter premostiti med njim in nami vse tujstvo. Pri gostih, ki so nam dobrodošli radi poklicnih ali trgovskih zadev, more biti včasih vtis našega doma odločujoč za našo bodočo kariero ali življenjsko pot sploh.

Ne izognimo se torej trudu ter si oglejmo vsaj enkrat svoja stanovanja iz teh vi-

dikov. Spoznali bomo, da so po veliki večini potrebne malenkostne preuredbe. Pomislimo le na »Pepeklo stanovanja«, na zrcalo v veži, kjer naj gost dožene, da-li potrebujejo lasje ali obleka še kako zadnjo pomoč. Bodimo odkriti: kako redko je v stanu gost, da vidi v tem zrcalu samega sebe, ker ga napačno nameščena luč sploh ne osvetli.

Prav iz teh malenkosti pa je sestavljena sled, ki si jo vtremo v spominu naših gostov. Zato ne moremo kaj, da ne bi tudi v tem pogledu obrnili čitatelju pogleda tja, kjer mu bo načrten premislek v vsakem oziru le koristil.

tma

ZANIMIVOSTI

Na neki kmetiji na Holandskem je nenadoma izbruhnil plin, ki je poraben za kuhinje. Na njivi so postavili primitivno plinarno, ki se izvršno uveljavlja. Nekaj podobnega imajo tudi v Long Beachu v Kaliforniji.

Znano je, da žive med ljudmi občutljive narave, ki že oddaleč čutijo bližajočo se nevihte. V Haslemereju na Angleškem pa živi dekle, ki je prav tako občutljivo za potrese. Kadar se trese zemlja, se začne tudi ona po vsem telesu tresti in če je še tako oddaljeni potres močan, ne more niti stati na nogah.

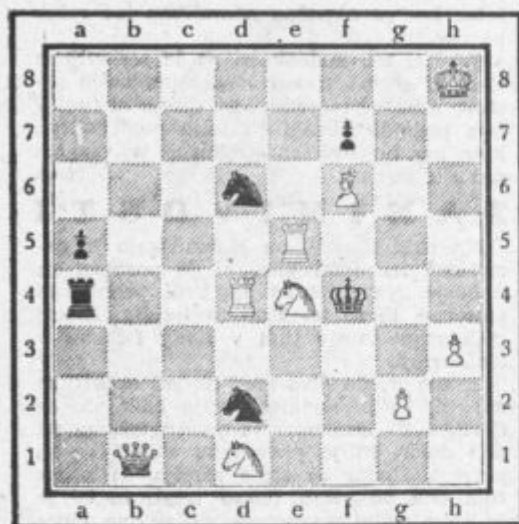
E. Urbahn: ZASNEŽENA POT
(lesorez)

PROBLEM 111

A. Chicco

Prva nagrada lista »Il Problema«

Mat v dveh potezah

Rešitev problema 110

1. Dc5-c2!

ZA BISTRE GLAVE

213

Matematična naloga

Katero število s štirimi mesti je takšno, da daje kvadrirana vsota obeh števil, ki ju sestavljata obe desni ozir. obe levi številki, prvotno število?

Rešitev k št. 209

(Prostornost obzorja)

Na vsem obzorju bi stalo druga poleg druge okrog 700 lun.

Rešitev k št. 210

(Sestavnica s števili)

V novo sestavnico bi morali postaviti števila: 2, 94 in 247.

Rešitev k št. 211

(Štedljivi kadilec)

Mož si je iz ostankov zvijal nove cigarete, in sicer po tri ostanke za cigareto. Končno ima še dva ostanke. K tema si je izposodil še en ostanek, pokadil to zadnjo cigareto normalno in ostanek, ki mu je od nje ostal — vrnil.

Rešitev k št. 212

(Iz časopisne prakse)

Zgornjo feljtonsko črto postavljajo vedno tako, da odpade na vsak feljtonski stolpec natančno tretjina, četrtna ali petina, kolikor stolpcev ima pač stran lista.

Mlada filmska umetnica INGE LIST

KAKO SE SELIJO IN SPREMINJAJO ANEKDOTE?

Poznavalci kratkih, dovtipnih zgodbic iz življenja znamenitih ljudi prav dobro vedo, da se te zgodbe stalno selijo in spreminjajo. Naenkrat se nekje pojavi anekdota, ki jo poznamo že dolgo, v nekoliko drugačni obliki; njeni skriti avtorji ji bodisi dajo modernejšo obliko ali jo prikrojijo po svoje, neredko pa jo kar pripišejo drugi osebi. Zato pa je tudi mnogo takšnih anekdot, ki jih slučajno slišimo prvič, pa so stare že več stoletij.

Najbolj pogoste so v vrsti anekdot, ki nimajo miru pred iskalci novega gradiva v tej stroki, takšne, v katerih se znani izreki ali duhovite izjave velikih mož kratkoma položijo v usta drugim. Ta greh prav za prav ni največji, kajti duhovitost in dovtipnost nista lastnosti, ki bi bili vezani samo na določene osebe. Za takšno spremembo anekdote je najbolj značilna naslednja: Bernard Shaw je bil nekoč

pri premieri

enega svojih del v Angliji. Občinstvu komad ni ugajal, kar je dalo tudi precej glasno razumeti. Gledalec v Shawovi bližini, ki mu je bila predstava po godu, se je obrnil k pesniku: »Ne vem, kaj bi radi ljud-

je; saj je delo vendar prav dobro.« Shaw je odgovoril: »Tudi jaz se strinjam z vami, toda kaj hočeva midva proti tolikim.«

Ko je leta in leta pozneje spet nekoč Tristan Bernard v Berlinu nastopil s svojim delom, so prejšnjo Shawovo izjavo pripisali kar njemu. Ugotovljeno je, da sta se oba pesnika s sličnim dovtipom otresla sitnežev.

O pokojnem francoskem vnanjem ministru in poborniku svetovnega miru Aristidu Briandu kroži med številnimi anekdotami tudi naslednja:

Ko se je l. 1925. prvič sestala Painlevejeva vlada, sta se v njej srečala tudi stara nasprotnika, Briand in Caillaux.

»Pomirita se,«

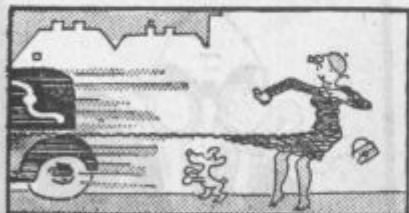
je svetoval Painleve, »storita ta korak v interesu države.« Kar takoj sta si segla v roke in se ganjena objela. Caillaux se ni mogel vzdržati in je še pristavil: »Želim vam vse, kar želite vi meni, dragi Briand!« »Tako,« je ostrmel Briand, »ali že spet začnate?«

Anekdota je prebrisan prenos starega dovtipa v politično življenje.

V časih, ko je začel italijanski pesnik Luigi Pirandello postajati slaven izven me-

(Nadaljevanje na zadnji strani ovitka)

TRIP TRAP

NEVARNOST MODE

TRIP TRAP

P RAVICA MOČNEJSEGA

KRIŽALJKA Z OBRATNICAMI

Crassus

1	2	3	4	5	6	7

Navpik: 1) hodi!, 2) početek Arabije, 3) zdaj (grško ime, prim. starosl. nyně), 4) kosmata volnina, raskavo suknjo (v Albaniji, Makedoniji), 5) prase, svinja (grško, prim. lat. sus), 6) orel (sh.), 7) torej, no.

Vodoravno v srednji vrsti: 1—3. suh (angl.), 4—7 ptič (angl.; obenem primek ameriškega admirala, ki se je (bo?) pravkar vrnil z južnega tečaja. — Vse vrste se beró v dve smeri.

REŠITEV KRIŽALJKE V ŠT. 6

a mika Hakima, ta sip opisat, o mi le se-
limo. Nade tete dan, aj Ivo navija, Lot Ana

ja svoje domovine, se je o njem raznesla
tale anekdota:

Ko je bival pesnik v Genovi, je opazil v
izložbi trgovca z umetninami staro bron-
sto sohico. Pirandello je stopil v trgovino,
da bi zvedel, koliko ceni trgovec to blago.
»5000 lir.« so mu dejali. »Toda za vas bi
napravili

izjemno ceno

3000 lir.« Pesnik je pomislil, češ, da svetov-
na slava včasih le koristi, nato pa pristal na
ponujeno vsoto in odšel denarje. »In kam
naj vam pošljemo sohico,« je vprašal trgo-
vec. Pesnik je navedel hotel, toda trgovec
je vprašal še dalje: »In vaše ime, prosimo?«

Slična anekdota se je pozneje razširila
tudi o nemškem pesniku Gerhardu Haupt-
mannu. V vseh časih so skušali pač s tak-
šnimi »resničnimi« zgodbami nazorno po-
kazati, da je tudi slava velikih mož zelo
dvomljiva in hitro minljiva.

Najbolj značilna za selitev anekdot pa
je naslednja, katere prvi početki segajo več
kot 100 let v preteklost in je v prvi origi-
nalni obliki ohranjena v neki nemški zbír-
ki zgodovinskih anekdot. Z naslovom
»Dvojčka« je njena vsebina kratko nasled-
nja: Pri francoskem konjiškem polku sta
služila dvojčka, častnika grof Ligneville in
grof Autricourt, ki sta razen vnanje slič-
nosti imela skoraj enak glas in enako hojo.
Nekoč je dal Ligneville poklicati brivca.
Ko mu je brivec obrl pol obraza, je ne-
znano zakaj odšel iz sobe. Autricourt, ki je
v sosedni sobi tudi čakal na brivca, je
smuknil v bratov spalni plašč, si ogrnil pri-
tič ter se nato vsedel na mesto, kjer je bil
malo prej njegov brat. Brivec je baš hotel
začeti z britjem druge polovice obraza, ko
je ves prestrašen opazil, da so dlake med
tem spet pognale na prejšnji polovici. Mož
se je onesvestil... Ko so ga spet spravili

Natol, oj. Ico nosijo, takov avokat, e. tiso
nosite, da sine ni sad, e. take sekate, Kalin
oni lak, a ne le Helena. — Ho senu nane-
soh!

A NEK DOTE

Davki

Angleški kralj Jakob I. (1566—1625), ki
so ga imenovali tudi »najpametnejšega
norca Evrope«, je vprašal nekoč, ko se ni
mogel sporazumeti s parlamentom, ali sme
brez njega pobirati davke od svojih poda-
nikov, kadar potrebuje denar. škof Neille,
ki je spadal med ono vrsto ljudi, ki na vse
prikimajo, je menil ponižno:

— Bog varuj, da bi Vaše Veličanstvo ne
imelo te pravice!

škof Andrews, ki mu je bilo stavljeno
enako vprašanje, se je dolgo ogibal odgo-
voru, nazadnje pa je izjavil:

— Mislim, Veličanstvo, da si lahko vza-
mete denar mojega sobrata Neillea, ker ga
sam tako ponuja.

k zavesti, je sedel na stolu spet brat z obri-
to polovico obraza

Tó zgodbico so Nemci v najnovejši do-
bi prenesli na slavnega brata Piccarda, juna-
ka stratosfernih poletov, ki sta svoje dni
študiral v Monakovem in sta baje v neki
brivnici s svojo sličnostjo skrbela za zaba-
vo gostov. Se non è vero, ... V tem prime-
ru pa prav gotovo!

str

SAMOGOVOR

»Prav za prav je žalostno... vsi ljudje
so tako sebični... vsi mislijo le nase... le
jaz mislim sam nase!«